ante katalinić

veliki hrvatski mariolog LOVRO GRIZOGON o marijanskom nazoru na svijet

Ante Katalinić

Veliki hrvatski mariolog
Lovro Grizogon

Lektura: Mate Meštrović

Korice: Josip Bifel

S dopuštenjem crkvenih i redovničkih vlasti

Izdao: Filozofsko-teološki institut

Družbe Isusove — Zagreb, Jordanovac 110

Za izdavača: Rudolf Koprek

Tisak: Grafički zavod Hrvatske, Zagreb

Ante Katalinić

Veliki hrvatski mariolog

LOVRO GRIZOGON

Teološka studija s posebnim
osvrtom na marijanski nazor
na svijet

Zagreb 1971

Mojoj majci Vilmi
koja me je prva naučila
sklapati ruke na molitvu Mariji
posvećujem

SADRŽAJ

BIBLIOGRAFIJA

Izvori i literatura

CHRYSOGONUS LAURENTIUS, S. I.: *Mundi Mariani pars prima. Maria Speculum Mundi Archetypi seu Divinitatis. Viennae Austriae, 1646.*

CHRYSOGONUS LAURENTIUS, S. I.: *Mundus Marianus, hoc est, Maria Speculum Mundi Caelestis.* Patavii, 1651.

CHRYSOGONUS LAURENTIUS, S. I.: *Mundus Marianus, sive Maria Speculum Mundi Sublunaris.* Augustae Vindelicorum, 1712.

PREDRAGOVIĆ JOSIP, D. I.: *Lovro Grizogon i njegov »Mundus Marianus«.* U zborniku *Vrela i prinosi,* Sarajevo, 1938. (Iz ovog članka izvadili smo biografske podatke o Grizogonu).

KATALINIĆ ANTE: *Kraljevska vlast Marijina u djelu »Mundus Marianus« od Lovre Grizogona, D. I.* (Doktorska disertacija). Zagreb, 1960.

KATALINIĆ ANTE: *»Mundus Marianus« a L. Chrysogono S. J. conscriptus.* In ephemeride *Marianum,* fasc. IV, Romae, 1962.

LJUBIĆ ŠIME: *Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia,* Vienna, 1856.

......: *Znameniti i zaslužni Hrvati.* Zbornik. Zagreb, 1925.

LEXIKON FÜR THEOLOGIE UND KIRCHE, Band VI, Freiburg, 1961: *Lovro Grizogon 1160—1.*

Pomoćna literatura

Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi. Osma glava ove konstitucije Drugog vatikanskog koncila govori o Mariji.

ALFARO, J. B.: *Adnotationes in tractatum de Beata Virgine Maria.* Romae, 1958.

LAURENTIN, R.: *Court traité de théologie mariale.* Paris, 1959.

LAURENTIN, R.: *La vierge au Concile.* Paris, 1965.

LERCHER, L.: *Institutiones theologiae dogmaticae.* Vol. III. *De Christo Salvatore. De Ancilla Domini-Salvatoris.* Oeniponte, 1942.

POZO, C.: *Mariologia,* Romae, 1970.

ROSCHINI, G.: *Mariologia.* Tomus I, II, III. Milano, 1941.

*

Mnoge će zanimati gdje se u nas mogu naći razni svesci Grizogonova djela »Mundus Marianus«. To su ove biblioteke:

Sveučilišna biblioteka u Zagrebu ima prvi i treći svezak.

Knjižnica Arheološkog muzeja u Splitu ima sva tri sveska.

Biblioteka samostana Male Braće u Dubrovniku ima drugi svezak.

Knjižnica nadbiskupskog sjemeništa u Zagrebu (Kaptol) ima treći svezak.

Biblioteka Rezidencije D. I., Zagreb (Palmotićeva ulica) ima treći svezak.

Ljubljanska Narodna in Univerzitetska Knjižnica ima prvi i drugi svezak.

Biblioteka Petra Glavara u Komendi (Kamnik) ima treći svezak.

UVODNE MISLI

Predobri i premudri Bog, hoteći izvršiti otkupljenje svijeta, »kad je došla punina vremena, poslao je svoga Sina rođena od žene . . . da primimo posinjenje« (Gal 4,4—5). (Drugi vatikanski koncil, dogm. konst. o Crkvi *Lumen Gentium*, glava VIII).

U toj prvoj rečenici VIII. glave (koja govori o Mariji) konstitucije *Lumen gentium* sadržana je jedna mala kompletna nauka o Marijinoj ulozi u kršćanstvu, u povijesti čovječanstva i svijeta: otkupljenje po Božjem Sinu rođenom od Marije, otkupljenje po kojem ćemo postati djeca Božja, koje će nam donijeti posinjenje. Između nas i Božjeg Sina postavljena je Marija; Krist nam je dan po Mariji; između nas i Boga postavljena je Marija. Eto, ta stvarnost ponukala je Grizogona da u djelu *Mundus Marianus* (*Marijin Svijet*) razvije pred nama svoj veoma duboki i velebni marijanski nazor na svijet.

Što nas je potaklo da u današnje doba govorimo o Grizogonu? U prvom redu činjenica da će se kod nas, u Hrvatskoj, održati svjetski mariološko-marijanski kongres. Ne smijemo dopustiti da u ovom času najveći hrvatski mariolog ostane skriven. Kongres kao povod pisanja. A glavni motiv? Možemo

ga ukratko izraziti: da svratimo svoj pogled na Mariju, da ga prema Njoj upravimo, da Mariju malo dublje upoznamo. To ćemo u jakoj mjeri postići ako promotrimo Grizogonovo djelo, posebno ako se osvrnemo na njegov marijanski nazor na svijet. Grizogon nije ni poznavao riječi »nazor na svijet« (Weltanschauung), premda je stvarno pod tim vidom napisao svoje golemo djelo. Taj pojam nije mu bio poznat, ali to bolje za nas, jer znači da je njegov marijanski nazor na svijet, onako genijalno obrazložen, iznikao spontano i neposredno, s granitno čvrstim uvjerenjem, iz njegove široke i nadasve solidne mariološke erudicije. Izvanredno poznavanje kristovsko-marijanske stvarnosti izdiktiralo je njegov stav da na svijet gleda kroz Mariju. Da, Grizogon nije poznavao ni riječi ni modernog pojma Weltanschauung, ali je marijanski modalitet i marijanska obojenost svega stvorenoga to uvjerljivije, u njegovu djelu, iskrsla pred našim očima kao neisforsirani kristalno bistri odraz realnog stanja stvari.

Naslov *Mundus Marianus* na hrvatski prevodimo izrazom »Marijin Svijet«. Ali kad bismo ushtjeli da te dvije riječi uklope u sebe sve ono što je Grizogon u svom djelu rekao, kad bismo zaželjeli da te dvije riječi posve vjerno izraze sadržaj njegova djela, onda bi trebalo da ih ovako prevedemo: *Svijet je Marijin.*

Susrest ćemo se na stranicama ove knjižice s Grizogonovim mislima o neshvatljivo visokom Ma-

rijinu usponu u usku blizinu Ocu, Sinu i Duhu Svetom; s mislima o Mariji — vrhuncu — savršenosti stvorenog svijeta. Ako nas, dok to budemo čitali, saleti prigovor da se radi o tobožnjem pobožnom pretjerivanju, otvorimo samo osmu glavu konstitucije *Lumen gentium;* evo što nam tamo kaže Drugi vatikanski:

Na uzvišen način otkupljena s obzirom na zasluge svoga Sina i s njim sjedinjena tijesnom i nerazrješivom vezom, odlikovana je velikom ulogom i dostojanstvom da bude Majka Božjeg Sina, i zato premila kći Oca i svetište Duha Svetoga, po kojem daru odlične milosti daleko nadvisuje sve druge stvorove, nebeske i zemaljske.

Koncil nije pretjerao.

Ni Grizogon nije pretjerao.

Zar bismo mi pretjerali kad bismo usvojili marijanski pogled na svijet? Zar bismo tim postali nesuvremeni? Hm . . . Dosta je izgovoriti riječ »majka«, pa će svi ti prigovori otpasti. Marija nam je dala Krista, po Mariji smo dovedeni Kristu, prebačeni, rođeni u novi svijet, u nadnaravni život.

Neka govori Drugi vatikanski:

. . . *Nju Katolička Crkva, poučena od Duha Svetoga, s djetinjom ljubavi štuje kao preljubeznu majku.* (*Lumen gentium*, VIII. g.).

Malo dalje, u istom dokumentu, Koncil kaže: *Postala nam je majkom u redu milosti.*

I pogled naše rođene zemaljske majke, pogled iz kojega je neprekidno ižarivala ljubav prema nama, njezinoj djeci, taj pogled kroz čitav život osjećamo u najskrovitijim suptilnostima naše duševne strukture. Ljubav naše rođene zemaljske majke kadra je obilježiti svojim pečatom dobrote i čitavo naše unutarnje egzistiranje i naše gledanje na svijet izvan nas. Koliko više to može učiniti ljubav ove druge majke, Marije. Marije, koja se onako visoko uzdigla, onako intimno približila Bogu. Visoko uzdigla? Zar to znači da se od nas udaljila? Ne, ne! Baš obratno! Što bliže Bogu, to bliže nama.

... u svetoj Crkvi zauzima poslije Krista najviše i nama najbliže mjesto. (*Lumen gentium*, VIII. g.).

Nama najbliže mjesto... Ne zato da nas nemoćno gleda, nego da s majčinskom nježnošću razmrsuje zamršene spletove našeg egzistencijskog otuđenja. Da unese život u najunutarnjije zakutke, u jezgru našeg bitka. Da nas prebaci u novo, kristovsko egzistiranje. To je njezina uloga koju je izvršavala i vrši neprestano. Dotakla je naš bitak. Dotakla je bitak svijeta. Onda nužno slijedi: na svijet gledam kroz Krista; na svijet gledam kroz Mariju.

Drugi vatikanski kaže:

A rodila je Sina kojega je Bog učinio prvorođencem među braćom (usp. Rim 8,29), t. j. među vjernicima, za kojih rođenje i odgoj ona surađuje s materinskom ljubavlju. (*Lumen gentium*, VIII. gl.).

Marija, u nerastavljivoj vezi s Kristom, duboko je zahvatila u sudbinu čovjeka i svijeta. Taj marijanski nazor na svijet obrazložit će nam Lovro Grizogon. Pomoći će nam da s uvjerenjem reknemo: na svijet gledam kroz Mariju.

Ante Katalinić, D. I.

VELIKI HRVATSKI MARIOLOG

Lovro Grizogon — naš čovjek

Rekli bismo »nemoguće je«, a ipak je činjenica

Tri sveska djela »Mundus Marianus«

Prva Marijanska enciklopedija

Odakle glavna ideja?

Grizogon — veliki mariolog

LOVRO GRIZOGON — NAŠ ČOVJEK

Doista je teško razumljivo kako je Lovro Grizogon u svojoj domovini kroz trista godina mogao ostati gotovo nepoznat. Napisao je doduše samo jedno djelo, ali je to djelo uistinu veliko i obujmom golemo. Grizogonovo životno djelo. Nosi naslov »Mundus Marianus« (Marijin Svijet).

Razlog zbog kojeg je djelo kod nas ostalo nepoznato moramo tražiti u činjenici da je napisano latinskim jezikom i da se u našim bibliotekama nalazi samo nekoliko primjeraka te knjige.

Čim se čovjek udubi u čitanje toga golemog djela, na prvi mah zapazi da se njegov auktor kreće na najvišim vrhuncima ondašnje evropske izobrazbe. Savršeno poznaje latinski jezik, njegovim se izrazima, finesama i klasičnim periodama služi kao malo tko i svojim materinskim jezikom. Na tlu humanizma, antike, grčko-rimske kulture snalazi se kao u svom domu. Grizogon je bio solidno izobražen i u prirodnim znanostima, ukoliko su u njegovo doba bile razvijene, osobito u astronomiji i botanici. Razumio se ponešto i u medicinu i u pravnu znanost. Nadasve bio je dobar teolog i pisac, te prvorazredan mariolog.

Studirao je i radio u krajevima Srednje Evrope, ali je ipak najvažniji dio svoga velikog djela napisao u Zagrebu. Uza svu evropsku razinu i enciklopedijsku širinu svoje erudicije, nikada se nije odijelio od svoje hrvatske domovine, i ostao je, i u svom znanstvenom djelu, s njom usko povezan. U tom djelu spominje velike ljude svog naroda. Tako na pr. na nekoliko mjesta govori o Marku Maruliću i citira njegove pjesme (*Mundus Marianus*, I. sv., str. 671). Govori o svetištu Majke Božje na Frankopanovu Trsatu i o milostima koje je Gospa iskazala Kružiću i Pariževiću, hrvatskim borcima protiv Osmanlija (M. M., II. sv., poslj. pogl.). Svakako je, u tom smislu, najljepše ono mjesto gdje govori o Gospinu svetištu u Remetama kod Zagreba. Grizogon piše:

U ovoj kraljevini Hrvatskoj, nekoć veoma moćnoj, a sada nemilo okljaštrenoj i potlačenoj osmanlijskom tiranijom, nalaze se mnoga svetišta posvećena časti Djevice, među kojima iznad ostalih slavom čudesa blista hram časnih otaca Reda sv. Pavla prvog pustinjaka, hram koji narod zove Sv. Marija u Remetama kod Zagreba. U tom hramu Djevica, onom snagom i krepošću koja joj je dana od Boga, čini svake godine lijep broj čudesa na utjehu ove prenevoljne kraljevine. Uistinu, ja sam godine 1646. imao priliku vidjeti jednoga mladića koji je bio potpuno lišen vida, pa ga je neka bogoljubna gospođa vodila ponovo k ovoj presvetoj Prosvjetiteljici kao izvoru svjetlosti

i on je, prikazan njezinim očima, koje su prepune milosrđa, ugledao svjetlo i danas revno učeći pohađa naše škole ... U ovom svetom hramu može se vidjeti više zavjetnih naslikanih pločica i među ovima neka veća na kojoj se može čitati kako je povraćeno zdravlje onima koji su bolovali od raznih dugotrajnih i upravo vrlo teških bolesti, kao od padavice i srčane bolesti. Isto tako nijemima je dan govor, gluhima sluh, slijepima vid, hromima hod ... A što da kažem o onima koji su potlačeni čamili u najgroznijem turskom sužanjstvu, pa su zazivajući Djevicu postigli da su im vrlo teške i strašne spone i okovi razbijeni, te su zadobili slobodu? ... Zaista se mogu o ovoj preslavnoj Djevici ovog svetog hrama pjevati i reći riječi Baptiste Mantuanija (Lib. I. Part.), moleći ujedno za ovu prežalosnu kraljevinu Hrvatsku: Ona *(Marija) neka bude općenito utočište u nesreći; prije molbe, prije nego što zatražimo pomoć, daje milosti; prema bijednima širi majčinske ruke* (M. M.; II. sv., pogl. VI, gl. 38).

REKLI BISMO »NEMOGUĆE JE«, A IPAK JE ČINJENICA

Lovro Grizogon, rođeni Splićanin (rođ. 18. IV 1590), Hrvat, oduševio se za redovničko zvanje slušajući razlaganja oca Lukarića, isusovca, također Splićanina, koji je veliki dio svog života djelovao u Zagrebu, na Griču. Grizogon je stupio u isusovački red godine 1607, u svojoj sedamnaestoj godini. Više nauke završio je u Olomoucu i Grazu. Neko vrijeme predavao je na zagrebačkom isusovačkom Kolegiju. Bio je prvi superior novoosnovanog Kolegija i gimnazije na Rijeci, a onda rektor Ilirskog kolegija u Loretu. Čitav život mnogo je radio kao profesor, poglavar, ispovjednik, propovjednik i pučki misionar. S velikim uspjehom odgajao je mladež, osnivao Marijine kongregacije, obnavljao crkve, podizao kapelice i kamene stupove s kipovima svetaca, kako je onda bio običaj. Djelovao je na Rijeci, u Grazu, Beču i Trstu, a najviše u Zagrebu. Umro je u Trstu, godine 1650. Čini nam se upravo nevjerojatnim da je uz tolike poslove mogao napisati onako solidno i golemo djelo od tri tisuće stranica. Rekli bismo »nemoguće je«, a ipak je činjenica. Pred nama stoje tri

velika sveska (najveći format: in folio) djela »Mundus Marianus«, svaki od 1 000 stranica. Po svoj prilici to je obujmom najveća knjiga koju je napisao jedan Hrvat.

Kako je uz onolike poslove mogao napisati to djelo, i to u ono vrijeme kad su komunikacije, usporedimo li ih s današjim, bile nikakve, kad se u Zagrebu i nije mislilo nego na oružje i obranu domovine od potpunog rasula. Istina je, Grizogon je neko vrijeme živio u Grazu i Beču, gdje se mogao obilno služiti tamošnjim bogatim bibliotekama, ali nam ta činjenica još ne rješava tajnu njegova uspjeha. Odgonetku moramo tražiti drugdje. I nalazimo je u Grizogonovoj bogatoj intelektualnoj nadarenosti, u izvanrednoj oštroumnosti i pronicavosti njegova duha, posebno u velikoj lucidnosti i bistrini kojima se odlikuje naš južnohrvatski mediteranski tip. I još u nečem otkrivamo tajnu njegova uspjeha: u njegovoj zanosnoj, žarkoj ljubavi prema Mariji. Tu se krije glavno rješenje.

TRI SVESKA DJELA »MUNDUS MARIANUS«

»Mundus Marianus« (Marijin Svijet) napisan je latinskim jezikom i tiskan u tri velika sveska.

Prvi svezak ili prvi dio nosi naslov: *Mundi Mariani Pars Prima. Maria Speculum Mundi Archetypi seu Divinitatis. Auctore R. P. Laurentio Chrysogono, Dalmata, Spalatensi, Societatis Jesu theologo. Viennae Austriae. Typis Matthaei Cosmerovij, in Aula Coloniensi, anno Domini MDCXLVI.*

Na hrvatski preveden naslov glasi: *Marijin Svijet, prvi dio. Napisao veleč. o. Lovro Grizogon, iz Dalmacije, Splićanin, teolog iz Družbe Isusove. U Beču, tiskano kod Matije Cosmeroviusa, in Aula Coloniensi, godine Gospodnje 1646.*

Sadrži: Posvetu, Popis citata (500) iz Sv. Pisma, Kazalo pojedinih poglavlja, Predgovor, Uvod. Iza toga slijede 22 poglavlja (discursus). Na koncu Kazalo za propovjednike i Stvarno kazalo.

Ovaj prvi svezak ima 1000 stranica.

Glavna misao koju u prvom svesku obrađuje jest: U Mariji se odrazuje sam Bog.

Da dobijemo barem neki uvid u ovaj prvi svezak, koji po svojoj teološkoj vrijednosti daleko nadmašuje ostala dva sveska, iznijet ćemo u par riječi sadržaj barem nekih poglavlja.

Prvo poglavlje (Discursus I). Naslov mu je: »Djevica zaslužuje hvale slične božanskim, jer je njezino dostojanstvo neizrecivo, zajedničko sa Sinom.«

Poglavlje IV i V. Oba ova poglavlja razrađuju ideju: U Gospi se na poseban način odražava sam Bog. U četvrtom poglavlju: U Mariji se odražava slika ljepote i savršenosti božanske biti, Božje naravi. To jest, kao što se u Bogu nalaze na eminentan način sve savršenosti koje posjeduju stvorenja, slično, analogno, nalaze se i u Mariji. U petom poglavlju ide Grizogon za korak naprijed: u Mariji se ne odražava samo slika božanske naravi, već Marija »u sebi, kao u ogledalu ... samu božansku narav sadržava (... ipsam divinam naturam incluserit)«. Na koji način? Otac nebeski sam se ogledao u Mariji kao u ogledalu i utisnuo u Nju svoju sliku, naime svog Sina u času Inkarnacije. U tom poglavlju čitamo i ovu misao: Gospa je zbog Božjeg Majčinstva u tako uskim odnosima prema božanskim Osobama, tako je bliza Božanstvu, tako pobožanstvenjena, da iz toga nužno slijedi njezina kraljevska vlast. Ta je vlast samo jedan mali odsjev nepojmljivo visoke Gospine uzvišenosti. Da

pokaže Gospinu uzvišenost i njezin uski kontakt sa samim Božanstvom, Grizogon donosi mnogo prekrasnih citata. Sv. Petar Damijanski kaže za Gospu da je »sva pobožanstvenjena«. Opat Petar Cellensis: »Majka Božja je orošenjem Duha Svetoga sva preplavljena milošću Božanstva.« Sv. Jeronim (zapravo Pseudo-Jeronim): »Doista se nebeska rosa blago spustila pod Djevičino srce (in Virgineum uterum), kad je Riječ tijelom postala. Uistinu puna milosti Ona, po kojoj je obilna rosa Duha Svetoga preplavila svako stvorenje.« A Gerson kaže: »Tako je Marija bila božanska (adeo... fuit divina), da ono što Crkvenica piše o nestvorenoj Mudrosti, Crkva prenosi na Mariju, kao izreku: Od početka i prije vijekova sam stvorena, itd....«

Poglavlje VI i VII. U ovim poglavljima govori o kultu nadštovanja (de cultu hyperduliae) kojim moramo štovati Gospu. Mnogo piše o Marijinoj kraljevskoj vlasti. Nabraja razloge zbog kojih moramo štovati Gospu kultom nadštovanja: jer je Majka Božja i jer je gospođa (Domina) i kraljica (Regina) čitavog svijeta. Njezina kraljevska vlast izvire iz njezina Božjeg Materinstva.

Poglavlje VIII. Gospa je savršena slika presv. Trojstva. U Njoj se odrazuju svojstva pojedinih božanskih Osoba. U ovom i slijedećim trima poglavljima Grizogon govori o sličnosti Gospe s nebeskim Ocem.

Poglavlje XII, XIII, XIV, XV. Ova nam poglavlja govore o tome kako se u Mariji odrazuje slika Božjeg Sina, Božje Mudrosti. Na Mariji je također savršeno izražena Kristova muka i smrt, Kristovo Otkupljenje ljudskog roda.

Poglavlje XVI, XVII. U Mariji se odrazuje Duh Sveti koji je Ljubav i Dobrota.

Poglavlje XVIII. U Gospi se odražavaju atributi Božje naravi.

Poglavlje XX, XXI. U oba poglavlja govori o tome kako se u Mariji odrazuje Treća božanska Osoba, Duh Sveti, osobito njegova svetost. Opisuje odnos Marije prema Duhu Svetom i razne komponente Marijine svetosti.

Poglavlje XXII, posljednje. Naslov mu je: »Djevica Bogorodica je kao neki (stvoreni) nastavak presv. Trojstva i nadopuna svih stvorenja ovoga svemira«. U ovom završnom poglavlju prvog sveska Grizogon iznosi svoj marijanski pogled na svijet. Ovo je poglavlje kao neki »compendium« čitave njegove mariologije. U 86. glavi ovog poglavlja naziru se crte prave marijanske ontologije, metafizike, kojom se Grizogon nadahnuo u djelima sv. Bernardina Sijenskog i Pelbartusa Temišvarskog. Inače je glavna okosnica ovog poglavlja poznata izreka Hesihija Jeruzalemskog o Mariji: »Universum Trinitatis complementum« (Svestrana

nadopuna, t. j. kao neki stvoreni nastavak, presv. Trojstva).

*

Drugi svezak »Marijina Svijeta« nosi naslov: *»Mundus Marianus, hoc est, Maria Speculum Mundi Caelestis. Auctore R. P. Laurentio Chrysogono... Patavii. Anno MDCLI...«*

Hrvatski prijevod: *»Marijin Svijet, to jest, Marija Ogledalo nebeskog svijeta. Napisao vlč. Lovro Grizogon... U Padovi, godine 1651...«*

Kad je ovaj drugi svezak izišao, Grizogon je već bio mrtav.

Sadrži: Predgovor čitatelju, Uvod, a iza toga slijede 43 poglavlja (discursus). Na koncu sveska nalazi se Stvarno kazalo.

Ovaj drugi svezak ima ukupno 1100 stranica.

Glavna misao drugog sveska jest: U Mariji se savršeno, u eminentnom smislu, odrazuje nebo, nebeski svijet. Pod riječju »nebeski svijet« razumije Grizogon dva pojma: stanovnike neba, t. j. anđele (I—X pogl.) i nebo u fizičkom smislu, t. j. zvijezde, zviježđa, planete, mjesec, sunce (XI—XLIII pogl.). Gospa posjeduje u eminentnom smislu sve savršenosti anđela i u prenesenom smislu sve savršenosti zvjezdanog neba. U ovom drugom svesku vrijednost Grizogonova teološkog raspravljanja osjetljivo pada.

*

Treći svezak *Marijina Svijeta* nosi naslov: *Mundus Marianus, sive Maria Speculum Mundi Sublunaris. Auctore R. P. Laurentio Chrysogono... Augustae Vindelicorum... anno MDCCXII.*

Prijevod: *Marijin Svijet ili Marija Ogledalo zemlje. Napisao vlč. o. Lovro Grizogon... U Augsburgu... godine 1712.*

Sadrži: Posvetu (nije od Grizogona), Predgovor čitatelju (nije od Grizogona), Popis poglavlja, Uvod. Slijedi 30 poglavlja, onda dva Kazala. Ima ukupno 1098 stranica.

Glavna misao trećeg sveska: U Mariji se odrazuju sve savršenosti zemlje (mundi sublunaris). Grizogon nabraja razne savršenosti zemlje, planina (koje spominje Sv. Pismo: Sinaj, Oreb, Tabor, Libanon, Karmel, itd.), pa simboličke odlike koje se njima pripisuju primjenjuje na Mariju. Uzima istaknute predstavnike iz životinjskog carstva (lav, orao, slavuj, blaga ovčica, pčela...) i iz biljnog carstva (cedar, ruža, balzam...), pa, oslanjajući se, koliko mu je moguće na Sv. Pismo, njihove odlike, u prenesenom smislu, pripisuje Mariji. Ovaj treći svezak namijenjen je u prvom redu propovjednicima. Kao ni drugi svezak, nema naročite teološke vrijednosti; dapače, u tom pogledu spušta se za još jednu stepenicu na niže.

PRVA MARIJANSKA ENCIKLOPEDIJA

U kakvu vrstu književnih djela spada Grizogonov »Mundus Marianus«? Teško je na prvi mah odgovoriti na to pitanje. Čisto teološko djelo nije, jer u njemu ima mnogo materijala koji nikako nije teološki. Iz kratkog pregleda djela »Mundus Marianus« mogli smo lako uvidjeti da nosi na sebi pečat enciklopedije. A onome koji to djelo solidnije prouči postaje posve jasno: ovo je enciklopedija o Mariji. »Mundus Marianus« je enciklopedija o Mariji i po svom sadržaju i po obujmu. Po sadržaju: donosi mnoštvo materijala o Mariji, gledajući na Nju s najrazličitijih stanovišta. Po obujmu: o Mariji se govori na tri tisuće velikih stranica (in folio).

Ukoliko nam je poznato, o Mariji, prije Grizogona, nije ništa slično napisano, pa bismo rado rekli da je »Mundus Marianus« prva marijanska enciklopedija. A čini nam se da i poslije Grizogona nije ništa slično napisano do današnjeg dana. Barem ne po onako velikoj zamisli i u onako velikom obujmu. Jedina iznimka je zbirka »Maria«, koju je u naše vrijeme, poslije drugoga svjetskog rata, izdao u Parizu Hubert du Manoir (Maria. Etudes sur la Vierge. Sous la direction d'Hubert du Manoir, S. I., Tome I—V, Paris, 1949—1956).

Napisati iscrpnu enciklopediju o Mariji! Golem posao! Ta znamo tko je Marija: Božja Majka i suradnica u Kristovu otkupljenju svijeta. Trebalo je, dakle, prijeći svu stvarnost, dotaknuti se svakog bića, svakog bitka i pokazati njegovu *vezu* s Marijom. Grizogon se s neviđenom odvažnošću upustio u taj posao i, što je još više vrijedno divljenja, dovršio ga je! U ono vrijeme *sam* napisati golemu enciklopediju!

U prvom svesku Grizogon je obradio Marijine odnose prema Bogu, prema pojedinim božanskim Osobama. U drugom svesku raspravlja o Marijinim vezama s nebeskim svijetom. U trećem svesku o Marijinoj vezi s našim globusom i sa svim što je na njemu.

Gledajući ga s više raznih stanovišta, djelo »Mundus Marianus« moramo nazvati velikom marijanskom enciklopedijom.

Jedno stanovište: Sv. Pismo i Tradicija. Već smo spomenuli: samo u prvom svesku djela »Mundus Marianus« nalazimo 500 citata iz Sv. Pisma. I u drugom i u trećem svesku Grizogon se ustrajno, neumorno poziva na Sv. Pismo.

A istom kada svratimo pogled na ono što je kršćanska Tradicija rekla o Mariji, i što je Grizogon od tog materijala iznio u svom djelu, istom tada moramo »Mundus Marianus« proglasiti neiscrpnom riznicom kršćanskog naučavanja o Mariji

i prvorazrednom marijanskom enciklopedijom. Sve ono najvažnije što su grčki i rimski oci rekli o Mariji, sve ono što su o Njoj rekli grčki i rimski Teolozi, sve to nalazimo u Grizogonovu djelu. Nijednog poznatijeg Oca nije ispustio. Da se o tome osvjedočimo, dosta nam je uzeti u ruke prvi dio Roschinijeva djela »Mariologia«. Roschini nabraja oko četrdeset Otaca koji su pisali o Mariji (Gabriel Roschini: Mariologia, I, Milano, 1941.). Grizogon jedva da je kojeg od tih Otaca propustio. Isto možemo reći za onih šezdesetak zapadnih Teologa, koje navodi Roschini, a koji su živjeli do Grizogonova vremena i u njegovo doba. A što se tiče grčkih Teologa-mariologa, sumnjamo da ih i jedan današnji bogoslov poznaje bolje nego što ih je poznavao Grizogon.

Citati koje Grizogon prenosi iz djela Otaca i Teologa upravo su bezbrojni. Tim je citatima ispunjen veliki dio prvog sveska.

Za »Mundus Marianus« moramo reći da je marijanska enciklopedija također ako ga gledamo sa stanovišta raznih oblika pobožnosti prema Mariji. U tom djelu nabrojeni su svi mogući načini na koje možemo štovati Gospu, a koje su kršćani kroz vijekove prakticirali. Spominje se mnoštvo raznih molitava, himana, zaziva, sastavljenih Njoj u čast.

»Mundus Marianus« je marijanska enciklopedija i s obzirom na literaturu o Mariji. O Gospi su mnogo pisali i teolozi i asketsko-mistički autori i

propovjednici i sastavljači pobudnih marijanskih knjižica. Sve što je vrednije u toj literaturi, Grizogon uklapa u svoje djelo. Istina je, Grizogon je povadio iz razne pobožne literature i mnoge nevrijedne stvari, na pr. nekritički ispitana čudesa, sumnjive privatne objave, itd., ali to nikako ne narušava vrijednost njegova djela, jer je ipak znao staviti svaku stvar na pravo mjesto, svemu dati onu važnost koju uistinu zaslužuje, i konačno — jer je to enciklopedija o Mariji, a u enciklopediji, golemoj i iscrpnoj, kakva je Grizogonova, svaki podatak je dragocjen. To najbolje uviđa današnji učenjak-mariolog koji stražuje pobožnost prema Mariji u prošlim vijekovima, i kojega zanimaju i najmanje sitnice s tog područja.

Grizogonov »Mundus Marianus« je pogotovo enciklopedija o Mariji, ako ga gledamo sa stanovišta raznih savršenosti koje otkrivamo u kozmosu, na zemlji, u prirodi (na pr. u botanici, zoologiji itd.), a koje savršenosti možemo pripisati Mariji u prenesenom smislu. O tome nam naveliko govori drugi i treći svezak Grizogonova djela.

Grizogon u drugom svesku svog djela (Maria Speculum Mundi Caelestis), kako smo vidjeli, pripisuje Mariji, između ostalog, i simboličke savršenosti nebeskih tjelesa, sunca, mjeseca, zvijezda, zviježđa, planeta. I tu je pokazao tako veliku svoju erudiciju u astronomiji, da su ga neki, inače učeni naši ljudi, površno pregledavši njegovo djelo, proglasili astronomom. Tako na pr. Šime Ljubić u

svojem »Dizionario biografico« (Vienna, 1856), uz druge netočnosti, piše o Grizogonu da se naročito bavio astronomijom i da je u toj znanosti bio veoma učen. Slično piše i V. D. u zborniku »Znameniti i zaslužni Hrvati« (Zagreb, 1925), gdje ga također naziva astronomom. Međutim znamo da se Grizogon uopće nije bavio astronomijom. On je tu znanost proučavao samo zato, da je može staviti u službu Mariji. Kad bismo Grizogona promatrali sa stanovišta pozitivne znanosti, kako su ga promatrali Šime Ljubić i V. D., onda bismo ga mogli s jednakim pravom proglasiti velikim botaničarom, farmakologom, pa i geofizičarom — na temelju materijala kojim je ispunio treći svezak svog djela (Maria Speculum Mundi Sublunaris. Hrvatski: Marija Ogledalo zemlje).

Grizogon, veliki erudita. »Mundus Marianus«, prava pravcata enciklopedija.

Grizogonova erudicija nas zapanjuje te uvijek iznova stavlja pred nas pitanje: Kako mu je bilo moguće u ono vrijeme i s onim sredstvima napisati onako veličanstveno djelo?

Grizogonova žarka ljubav prema Mariji, onako toplo i adekvatno izražena u njegovu djelu, utiskuje neizbrisiv pečat u dušu svakog čitatelja ove velike enciklopedije koja je napisana prije tri stoljeća, ali iz koje struji proljetna svježina i suvremenost Marijina lika.

ODAKLE GLAVNA IDEJA?

Lovro Grizogon bio je izvanredno izobražen čovjek.

To su čitatelji opazili odmah po izlasku njegova djela. Na početku drugog sveska djela »Mundus Marianus«, koji posjeduje biblioteka Male Braće u Dubrovniku, nalazi se duga bilješka od nepoznatog autora, na latinskom jeziku, ispisana tintom. Napisana je šezdesetak godina poslije Grizogonove smrti. Između ostalog, piše tamo i ovo: *O. Lovro Grizogon preporuča se sam od sebe svojom širokom naobrazbom i poznavanjem veoma različitih pisaca i stvari. Zato je čitanje njegovih djela veoma ugodno i potiče na ljubav i služenje Blaženoj Djevici. Tko god hoće da govori o Blaženoj Bogorodici, bilo privatno, bilo javno, naći će tu obilje gradiva.*

Lovro Grizogon bio je izvanredno bistar čovjek.

Bistrina njegova duha opaža se u svakom poglavlju (discursus) »Marijina Svijeta«, dapače, u svakoj glavi (caput), ali ta bistrina možda najviše dolazi do izražaja u osnovnoj zamisli samog djela i u rasporedu ideja o kojima želi raspravljati. Up-

ravo pregolemi materijal rasporedio je tako lucidno, da u tom pogledu ne nalazimo u Grizogonovu djelu ni najmanje zbrke. Ne samo to. Čitav taj materijal povezan je u trima svescima tako nenategnuto, tako organski jedinstveno, da na prvi mah zapažamo činjenicu: Grizogonovo djelo izdiktirala je sama marijanska stvarnost, izniklo je iz nadnaravno-ontičke marijanske strukture u koju je položeno čovječanstvo, svijet i svemir.

Eto, zbog toga nas zanima odakle Grizogonu glavna ideja na kojoj je sagradio djelo »Mundus Marianus«; odakle mu glavna ideja oko koje je savršeno uspješno koncentrirao onako veliki materijal o Mariji? Koliko je ta ideja originalno njegova? Da li je Grizogon ideju da je Marija vrhunac stvorenog svijeta i da se, prema tome, u Njoj odrazuje sva stvarnost; da li je tu ideju, pogotovo, a to nas još više zanima, da li je osnovnu razradu te ideje posudio od drugih autora ili je to originalno njegovo? Čini nam se važnim da se o tom zapitamo, jer je u toj ideji i razradi te ideje Grizogon našao ključ za uspjelo promatranje sve stvarnosti kroz Mariju, ključ za uspjelo koncentriranje onako golemog materijala oko Marijine osobe, ključ za sastavljanje marijanske enciklopedije, ključ za marijanski pogled na svijet.

Neki odgovor na to pitanje možemo naći i u samom djelu »Mundus Marianus«. Grizogon naglašava da se želi obilno poslužiti djelima Otaca i Teologa. Jedan od tih Teologa kojim se obilno služi jest Rikard od sv. Lovre (XIII stoljeće). Već u Rikardovim djelima nailazimo na misli o pripisivanju simboličkih odlika raznih stvorenja na Mariju. Ta misao međutim nije isključivo Rikardova, i on se nadahnuo na svojim predšasnicima, posebno na sv. Bernardu (Cfr Roschini: Mariologia, I, Milano, 1941, str. 317).

Svoje najljepše misli o Mariji, ukoliko je Ona vrhunac i odraz savršenosti u stvorenom svijetu, Grizogon nalazi kod sv. Bernardina Sijenskog (umro 1444) ili kod Pelbartusa Temišvarskog (u. 1504), koji se služio Bernardinovim djelima. A znamo opet da se sv. Bernardin Sijenski obilno služio djelima Ubertinusa a Casale (1259—1330). Međutim Grizogon i direktno citira Ubertinusa.

Istražujući odakle je Grizogon uzeo svoje najljepše misli o Mariji, posebno, odakle je uzeo misli koje sačinjavaju osnovicu za raspored njegova djela i srž njegova marijanskog nazora na svijet, naišli smo na jednu zanimljivu činjenicu. Te kapitalne Grizogonove misli upadno su slične mislima grčkog Teologa Teofana Nicejskog (umro 1381), koje je ovaj razvio u djelu »Sermo in Sanctissimam Deiparam«. Međutim, Grizogon nigdje ne spominje Teofana. Sigurna je stvar da Grizogon nikako ne želi zatajiti auktore kojima se služio, njemu je dapače mnogo stalo do toga da svoje misli potkrijepi sa što više zvučnih imena. Tim nam je zagonetnija odsutnost imena Teofana Nicejskog u djelu »Mundus Marianus«. Svakako je sigurno da je

onako velebna razrada misli o Marijinoj veličini, izražena u veličanstvenoj enciklopediji, originalno Grizogonovo djelo. (O Teofanu Nicejskom vidi djela: Roschini, Mariologia, I, Milano, 1941, str. 269—272; Martin Jugie: Theophanes Nicaenus, Romae, 1935, Introduction).

GRIZOGON — VELIKI MARIOLOG

Mundus Marianus je uistinu veliko djelo.

Velikim ga možemo nazvati zbog više razloga.

Mundus Marianus je veliko djelo jer je to prva opširna, iscrpna, grandiozna enciklopedija o Mariji. Veliko je s formalnog književnog stanovišta jer je obilni materijal u tom djelu raspoređen s maksimalnom bistrinom; jer je čitanje i snalaženje u tom materijalu veoma olakšano redovitim, inteligentno sastavljenim marginalnim bilješkama i opširnim kazalima; jer je auktorov stil tako prozračan, elegantan i živahan da naprosto prisiljava i današnjeg čitatelja da knjigu ne ispušta iz ruku. Nadalje, »Mundus Marianus« je veliko djelo i zbog toga što je rezultat jedne solidne, bogate i široke erudicije. Veliko je djelo i zbog toga što sve znanje o Mariji, sakupljeno u zapadnoj i istočnoj Tradiciji, naprosto iscrpljuje. Međutim, najveću vrijednost tog djela nalazimo tamo, gdje je u prvom redu želimo i moramo potražiti, to jest, u njegovim čisto teološko-mariološkim elementima. I baš na temelju tih elemenata moramo zaključiti da je Lovro Grizogon naš najveći mariolog.

Odmah naglašavamo: solidnu Grizogonovu teološko-mariološku nauku nalazimo isključivo samo u prvom svesku njegova djela. U drugom svesku nešto malo, u trećem gotovo ništa. Drugi i treći svezak i te kako su vrijedni ako gledamo na njih kao na dijelove marijanske enciklopedije, ali ako ih promatramo sa stanovišta prave mariologije, ukoliko je teološka disciplina, nemaju vrijednosti. Doduše, i u prvom svesku Grizogonova djela ima mnogo materijala koji u pravu mariologiju uopće ne spada, ali je taj materijal postavljen sistematski na takva mjesta pojedinih poglavlja, da ga vrlo lako možemo razlučiti od prave mariologije, tako je raspoređen, da vrijednost teologije o Mariji nikako ne oštećuje.

Grizogon kao mariolog.

Bio je Grizogon veoma inteligentan, imao je mnogo smisla za filozofsko-teološku spekulaciju. To osobito zapažamo na stranicama prvog sveska njegova djela, kad raspravlja o odnosima Marije prema Božjoj naravi i prema pojedinim božanskim Osobama. Na tom području kreće se s neobičnom lakoćom i snalažljivošću. Ali uza sve to moramo reći, a to posve očito izbija iz njegova djela, da Grizogon nije zastupnik spekulativne, već izrazito pozitivno-teološke metode. Osnovnu važnost, u svojim dokazivanjima, daje toj metodi, jer ne bi želio da mu se predbaci da je svoju mariologiju iz prsta isisao. Svi njegovi temeljni dokazi Marijine veličine čvrsto niču iz Sv. Pisma i iz

Tradicije, t. j. iz naučavanja Otaca i Teologa o Mariji.

U »Predgovoru čitatelju« (Praefatio ad lectorem, M. M., I pars) Grizogon piše:

Uzet ćemo sjajna svjedočanstva i izreke svetih Otaca, bilo latinskih, bilo grčkih, kao kakvo izbrušeno kamenje, pa ćemo ih sjediniti, ako ne zlatnom niti, a ono barem kakve niže tvari i tako ćemo neki hram, prema našim skromnim sposobnostima, posvetiti Djevičinoj slavi i časti.

I odmah zatim, osvrćući se na neki Gersonov citat, Grizogon nastavlja:

. . . da dokažemo toliku stvar kako dolikuje, ne možemo iznijeti gradivo, sakupljeno iz spisa svetih Otaca, nego zajedničko, i u to gradivo, kao u kakve elemente, kušat ćemo utisnuti neku formu, oblik . . .

Grizogonovo je dakle načelo: Teološko gradivo o Mariji uzet će od sv. Otaca, i to samo ono gradivo, koje je Ocima zajedničko. Što misli pod riječju »zajedničko«, vidimo iz citiranja Gersona: ». . . ne možemo iznijeti gradivo nego ono koje je zajedničko čitavom vijeku . . .«

Iz toga se vidi da je Grizogon svakako htio naći ono što Tradicija kaže o Mariji. Zašto? On sam odgovara:

Jer kad bismo u tolikoj stvari iznosili svoja mišljenja, morali bismo se bojati da to možda ne bi bilo lišeno nužne dokazne snage i jačine.

Grizogon je dakle posjedovao oštar smisao za pravu teologiju.

Ali moramo ovdje ponovno napomenuti: on nije imao nakane da piše isključivo znanstveno-teološko djelo, a još manje kakav školski priručnik, već jednostavno enciklopediju o Mariji. Ali oni teološki elementi koji se nalaze u njegovu djelu, postavljeni su na najsolidnijim načelima.

Teološko-mariološki materijal koji se nalazi u Sv. Pismu, kod Otaca i Teologa, Grizogon poznaje izvrsno.

Da potanje upoznamo kakvo je djelo »Mundus Marianus« i kakav je Grizogon mariolog, dobro je da pobliže pogledamo strukturu barem jednog poglavlja (discursus).

Na početku poglavlja Grizogon razjašnjava termine o kojima će govoriti. I u tim razjašnjavanjima, ako mu je ikako moguće, iznosi misli i tumačenje sv. Tome Akvinskog. Tu se već vidi Grizogonov zdrav smisao za pravu teologiju. Tek onda pošto je pomoću sv. Tome spekulativno razjasnio stvar o kojoj će govoriti, tek onda nastoji svoju tvrdnju potkrijepiti auktoritetom Otaca i Teologa. Ti su citati u Grizogonovu djelu upravo bezbrojni, upotrebljava ih obilno. A od tih Otaca i Teologa izabire one najučenije i najpoznatije, te iznosi njihova najvažnija i najčvršća svjedočanstva. Pošto je citirao poznate Oce i Teologe, pomalo skreće na citiranje manje poznatih bogoslova, svetaca i raznih crkvenih pisaca. Na koncu iznosi događaje iz života svetaca, privatne objave, čudesa i upute za praktičnu pobožnost prema Mariji. Na početku i prema sredini svakog poglavlja (discursus) ima najviše solidnog teološkog materijala. Završni dio poglavlja obično nema teološke vrijednosti. Tako je u prvom svesku djela »Mundus Marianus«. U drugom i trećem svesku ima čitavih poglavlja bez ikakve teološke vrijednosti. Iza svakog poglavlja u prvom svesku »Marijina Svijeta«, kao privjesak, nalazi se malo poglavlje koje nosi naslov »Meditatio«. To su one istine o kojima se u discursusu raspravljalo, ukratko priređene za meditiranje.

Pogledat ćemo koje i koliko Otaca i Teologa Grizogon citira u jednom poglavlju (discursus). Analizirat ćemo prvo poglavlje prvog sveska »Marijina Svijeta«. S obzirom na nabrajanje i citiranje Otaca i Teologa, to je poglavlje posve slično svim ostalim poglavljima u prvom svesku. Kao obično, Grizogon najprije iznosi tumačenje Tome Akvinskog. Iza njega, u ovom poglavlju, slijede: sv. Bonaventura (ovdje je to zapravo Konrad Saksonski), sv. Bernardin Sijenski, Dionizije Areopagita (Pseudo), poslanica pape Agatona caru, sv. Bazilije biskup Seleucije, sv. Petar Hrizolog, sv. Bruno Kartuzijanac, sv. Petar Damijanski, Rikard od sv. Lovre, Arnold opat Carnotensis, Petar Blesensis, sv. Jeronim, Rutilije Benzon biskup loretski, Baronije, sv. Petar Kanizije, sv. Toma de Villanova, Ivan Gerson, sv. German nadbiskup carigradski, sv. An-

drija Kretski, sv. Augustin, car Leon Veliki, Rikard od sv. Viktora, Beda Venerabilis, sv. Bonaventura, kardinal Goffridus, Suarez, sv. Anselmo, kardinal Cajetanus, Hugo od sv. Viktora, opat Guerricus, Hugo kardinal de s. Charo, sv. Ambrozije, Gracijan Complutensis, p. Morales S. I., Paschasius, sv. Amadej biskup.

U ovom poglavlju Grizogon iznosi citate tridesetsedmorice Otaca i Teologa. Osim toga, na razne načine spominje u ovom istom poglavlju i ova imena: Aleksandar Haleški, sv. Bernardo, sv. Ildefons, Paludanus, Soto, Vasquez i još neka imena nepoznatijih auktora.

Tako po prilici izgleda jedno prosječno poglavlje iz prvog dijela »Marijina Svijeta«.

Najvrednije u Grizogonovu djelu svakako je onaj pravi teološki materijal uzet s područja mariologije. Ima stranica koje Grizogon ispunja spekulativnim promatranjem odnosa Marije prema božanskim Osobama, ali je ipak, budući da je pristaša metode pozitivne teologije, daleko najveći dio stranica ispisan citatima iz djela Otaca, Teologa i iz Sv. Pisma. A citirajući Sv. Pismo iznosi sva ona mjesta koja se mogu primijeniti na Mariju u smislu doslovnom, tipskom i primijenjenom (in sensu litterali, typico, accommodato).

Da je Grizogon bio na znanstveno-teološkoj visini svog vremena, vidimo i po tome što je izvanredno dobro poznavao sve što su njegovi suvremenici napisali o Mariji. Kao primjer navodimo

nekoliko slučajeva. Citira svoje suvremenike: Ferdinanda Quirina Salazara, Franju Poiréa, Justina od Miechowa, Ivana Novatusa i druge. Ferdinand Quirin Salazar umro je samo četiri godine prije Grizogona, a Grizogon ga obilno citira. Justin od Miechowa napisao je svoje djelo o litanijama god. 1634, a Grizogon ga citira već u prvom svesku »Marijina Svijeta«, koji je izišao 1646, a predan na tiskanje već godine 1642. Ivan Novatus izdao je djelo »De eminentia Deiparae« godine 1637, a Grizogon i to djelo citira u prvom svesku »Marijina Svijeta«.

Ta je Grizogonova suvremenost razumljiva kad znamo da je svoje djelo pisao ne samo u Zagrebu, nego i u Grazu i Beču. Pogotovo je u Beču mogao doći do literature koja mu je bila potrebna. Tamo je imao pri ruci mnoštvo starih i novih djela o Mariji, i njih je, kako vidimo, iscrpno i inteligentno upotrijebio.

Već smo spomenuli kako Grizogon ne će da nešto novo iznosi o Mariji. Boji se da se ne bi udaljio od Tradicije. Ima zdrav smisao za pravu teologiju. Taj zdrav smisao vidi se i u tome što on ne voli beskorisno spekuliranje. A vidi se i u onom njegovu oslanjanju na Tomu Akvinskog. Na Tomu se oslanja u prvom svesku »Marijina Svijeta«, a jednako postupa i u onim poglavljima drugog sveska u kojima govori o anđelima.

Grizogonovi najomiljeniji Oci i Teolozi, t. j. oni kojima se najviše služi, jesu ovi: sv. Ivan Da-

mascenski, German Carigradski, Andrija Kretski, Toma Akvinski, Albert Veliki, Anselmo (u većini slučajeva to je Eadmerus), sv. Bernardo, Bonaventura (to je uglavnom Konrad Saksonski), opat Guerricus, Rikard od sv. Lovre, Fulbert Carnotensis, Ubertinus a Casale, Bernardin Sijenski, Pelbartus Temišvarski itd. Ti su Oci i Teolozi vršili najjači utjecaj na Grizogona.

Grizogon je doista skupio sve ono najbolje što je Tradicija naučavala o Mariji i u jednom laganom i jasnom obliku predao potomstvu. »Mundus Marianus«, kao svjedočanstvo naučavanja Tradicije o Mariji, izvrsno je djelo.

Da li je Grizogon imao i svojih originalnih misli, mišljenja, sentencija o raznim marijanskim istinama? Njegova je nakana bila, kako smo vidjeli, da se čuva toga. I doista, u djelu nema nekog posebnog isticanja svojih sentencija. Ipak, čitajući djelo, možemo ovdje-ondje i toga naći, ali se to uglavnom svodi na jako isticanje ili solidnije potkrepljivanje onoga što su Oci ili Teolozi prije njega barem natuknuli. Najviše originalnosti pokazao je u obrani istine o Marijinoj kraljevskoj vlasti. I u još nečem. U razvijanju totalno-marijanskog nazora na svijet. Tim nazorom bio je potpuno prožet on sam. Tim nazorom do u tančine, upravo na genijalan način, prožima svoje golemo djelo.

Da djelo *Mundus Marianus* ima i negativnih strana, posve je razumljivo. Prvo što nam se ne

sviđa jest to što, već u prvom svesku, uz ozbiljni teološki materijal, uglavnom pri koncu poglavlja, iznosi primjere i izreke koje uz ozbiljni materijal nikako ne pristaju i koje su uzete iz kakve premalo kritički pisane knjige. Pogotovo se današnjem čitatelju ne će sviđati ono miješanje mitološke astronomije s opisivanjem odlika bl. Dj. Marije — to se međutim nalazi samo u drugom svesku. A čudno na nas danas djeluje i ono čim obiluje treći svezak: prenaglašeno uspostavljanje veza između pojedinih bića koja susrećemo na ovoj zemlji i Marije. U tom trećem svesku, koji je posebno namijenjen propovjednicima, često nailazimo na bujice suvišne barokne rječitosti. Inače je baroknim stilom natopljeno čitavo djelo. Nadalje, u djelu »Mundus Marianus«, smetaju nam i ona ponavljanja istih misli. Također ovo: premda Grizogon preferira pozitivnu teološku metodu, ipak se zna zaletjeti u sterilnu spekulaciju; a s druge strane, katkada, gdje bi ta spekulacija bila potrebna, on je izostavi. Među negativne strane spada i ovo: poslije pravilnog citiranja Otaca i Teologa, pokatkada Grizogon iz njihovih citata izvlači više nego što bi smio. Mogli bismo te negativne strane još dugo nabrajati, ali one sve skupa ne mogu narušiti opću vrijednost ovog golemog i veličanstvenog djela. »Marijin Svijet« je enciklopedija o Mariji, to moramo neprestano imati pred očima, pa ćemo se onda lako uživjeti u činjenicu da uz prvorazredni teološko-

-mariološki materijal nalazimo također mnogo stvari bez naročite vrijednosti.

Lovro Grizogon je bez sumnje najveći hrvatski mariolog čija su djela sačuvana do naših dana. Dapače mariolog svjetskog kapaciteta. Velik je u poznavanju svega što su Sv. Pismo i Tradicija rekli o Mariji. Velik je u povezivanju svega tog golemog materijala u jednu savršeno jasnu i veličanstvenu sintezu.

Kad čovjek pročita Grizogonovo djelo, onda će, često možda i učeni teolog, morati priznati: Dosad nisam poznavao Mariju, dosad mi je jedna od bitnih strana kršćanstva i katolicizma bila prilično skrivena.

GRIZOGONOV MARIJANSKI NAZOR NA SVIJET

POD VIDIKOM MARIJE

Grizogon, čovjek velike erudicije, pisao je u svom djelu »Mundus Marianus« o svemu i svačemu, ali uvijek s jednog glavnog stanovišta, pod jednim vidikom, pod vidikom Marije. Ona je za Grizogona središte svemira, vrhunac, savršenosti stvorenog svijeta. Grizogon je sabrao sve svoje sile, sakupio sve znanje svog vijeka, sve znanje do kojeg je mogao doći, upotrijebio sav svemir, sva stvorenja, nebeska tjelesa, zemlju, biljke, životinje, razumna bića, anđele i ljude, — sve je upotrijebio da napiše veličanstvenu pohvalu Onoj, koja je »veoma moćna gospodarica i kraljica čitavog svemira (totius universi Domina ac Regina potentissima)« (Mundus Marianus, I, Epistola dedicatoria). I u tom je uspio. Od svih stvorenja Marija je najljepša, najčišća, najsvetija, najuzvišenija. Ona je centar i vrhunac svega stvorenog svijeta. Još više. Nema ništa od svega što je stvoreno, a da ne bi imalo razloga i svrhe svog opstanka i u Mariji. Marijanski smisao svega što postoji, ontička položenost čitavog svemira u Mariji, marijanski modalitet svega stvorenja, preko Božjeg Majčinstva i sudjelovanja u otkupljenju — to je osnovna potka

Grizogonova djela. Grizogonov pogled na svijet (Weltanschauung) potpuno je marijanski, duboko marijanski. Sav svemir, svu stvarnost, gleda kroz Mariju i u Mariji. U Mariji traži i nalazi smisao svijeta, a preko Marije — u Kristu.

Zašto Marija ima tako izuzetan položaj među svim stvorenjima?

Zbog svojih specijalnih odnosa s Bogom i pojedinim božanskim Osobama. A temelj tih odnosa jest Marijino Božje Majčinstvo. Na temelju tog Božjeg Majčinstva Marija je u realnoj svojtbini, tazbini (affinitas) s Bogom.

Pojam Marijine svojtbine (affinitas) sa samim Bogom, uzet je iz naših ljudskih odnosa, ali je, i kad ga primijenimo na Marijine odnose prema Bogu, potpuno realan. Zaručnikovi rođaci svojta su zaručnici i njezinim rođacima. A Oci i Teolozi od najstarijih vremena zvali su sjedinjenje Božjeg Sina s ljudskom naravi (hipostatsko sjedinjenje) duhovnim zarukama, duhovnim vjenčanjem (matrimonium spirituale). Sin Božji zaručnik, ljudska narav zaručnica. Međutim, Marija je tu ljudsku narav dala Božjem Sinu. Njoj su dakle Bog, Božja narav, božanske Osobe — u pravom smislu riječi, prema ljudskim pojmovima, svojta. A budući da je Sinu Božjem ljudsku narav direktno dala Marija, Oci i Teolozi Mariju zovu Zaručnicom Božjeg Sina (Sponsa Verbi). Ona je na neki način uzdignuta, uzeta u samu Božju obitelj.

Marija je s Bogom u svojtbini (affinis), u srodstvu (consanguinea); Bogu je izvanredno bliza (propinqua). U šestom poglavlju prvog sveska svog djela Grizogon govori o tome kako Gospu moramo štovati kultom nadštovanja (cultu hyperduliae); taj kult joj pripada zbog dva razloga: zbog Božjeg Majčinstva i zbog kraljevske vlasti nad svemirom; Grizogon piše: »Iz ovog pak dostojanstva Božjeg Majčinstva i iz one divne svojtbine i srodstva s Bogom (admirabilique illa cum Deo affinitate ac consanguinitate), kao iz zlatnog korijena zlatna grana, izlazi drugi naslov (titulus) štovanja, a to je kraljevanje i vlast nad čitavim svemirom...« Nas ovaj čas zanima ovaj visoki stupanj blizine s Bogom na koji je postavljena Marija, a koji Grizogon precizira stručnim izrazima »cum Deo affinitas ac consanguinitas«, t. j. »svojtbina i srodstvo s Bogom«.

Marija je u uskim odnosima prema Božjoj naravi, prema pojedinim božanskim Osobama — to je neiscrpna tema za Grizogona. A razvijanje te teme u djelu »Mundus Marianus« zanimljivo je i dragocjeno i za nas danas, jer je izniklo iz proučavanja Tradicije i jer se na nju potpuno oslanja.

Zaronimo malo u Grizogonov misaoni svijet.

MARIJA JE U SREDINI IZMEĐU BOGA I LJUDI

Božje Majčinstvo, uvijek iznova naglašava Grizogon, temelj je Marijine veličine. Tim Bogomajčinstvom Marija je toliko pobožanstvenjena, tako visoko uzdignuta iznad čovječanstva i svega što je stvoreno, da se nalazi u sredini, na nekom položaju koji je smješten između Boga i ljudi. Grizogon piše:

Ona je više od svih anđela i ljudi participirala u Božanstvu i s Njim se, kao i s njegovim vlastitostima, ukoliko je to stvorenju moguće, natjecala te sličnost tih vlastitosti na sebi izrazila (M. M., I pars, Epistola dedicatoria).

U petom poglavlju prvog sveska, riječima sv. Bernardina Sijenskog i svojim komentarom tih riječi, Grizogon vrlo lijepo obrazlaže visoki stupanj Marijina pobožanstvenja:

Što naime Božji pogled dublje prodre u nekog blaženika, to se jače i dublje, po blaženstvu, utiskuje u njega i to dublje ga ovaj blaženik zapaža i prima. Nerastumačivo je kakvom dubinom, visinom i intimnošću slave Božji Sin ponire u svoju Majku (se ingerit suae Matri), i slično, kakvom ga dubinom, visinom i intimnošću njegova Majka prima.

Odmah iza tih riječi nastavlja Grizogon:

Iz tih se riječi jasno vidi kako je po onom božanskom pogledu vječnog Sunca Pravde u djevičansko i prečisto Ogledalo, Bogorodica, predivnom metamorfozom, na neki način, preobražena u Božanstvo (analogija!) (M. M., I, disc. V, cap. 3).

Kad spomene riječ »Ogledalo«, moramo imati na umu da Grizogon pri tom misli na Mariju. Prvi svezak njegova djela, iz kojeg uzimamo ove citate, nosi naslov »Marija Ogledalo Božanstva (*Maria Speculum Divinitatis*)«.

Da li Grizogon, uzdižući Mariju, pretjeruje? On sam se izričito ograđuje od svake krivovjerne misli. Uostalom, i mi redovito govorimo o pobožanstvenju čovjeka po Kristovoj milosti. To vrijedi i za Mariju, samo u mnogo većem stupnju. Još više. Dok se mi približujemo Bogu samo u redu milosti, Marija mu se približava i u hipostatskom redu, jer je prava Božja Majka. S obzirom na blizinu s Bogom, Marija se neusporedivo izdiže iznad svakog čovjeka. Nalazi se u sredini između Boga i ljudi.

U svakom raspravljanju o Mariji, Grizogonu je polazna točka njezino Bogomajčinstvo. Razumljivo je, dakle, da o tom temelju Njezine veličine govori već u prvoj rečenici svog djela:

Veliko svjetlo teologa... sveti Toma (I. p; q. 25, a. 6. ad 4) *govori da su tri stvari između svega što je stvoreno tako savršene i beskrajne, da*

ih ni sam vrhovni Umjetnik, trostruko najbolji i najveći Bog, nije mogao, pa niti svojom apsolutnom moći, učiniti boljim i savršenijim. Prvo je Kristovo čovještvo, hipostatski sjedinjeno s vječnom Božjom Riječi. Drugo, Božje Materinstvo Djevice Marije. Napokon, blaženo gledanje Boga, koje će imati stvorenje (M. M., I, disc. I, cap 1).

Dakle, druga stvar koju ni sam Bog nije mogao učiniti boljom i savršenijom jest Marijino Bogomajčinstvo. Čitavo golemo Grizogonovo djelo, čini se, i nije ništa drugo nego razrađivanje ove misli koju stavlja pred nas već u prvoj rečenici »Marijina Svijeta«. Marijino Bogomajčinstvo tako je uzvišeno, da ga ni sam Bog nije mogao učiniti uzvišenijim.

Bogomajčinstvo je Mariju izdiglo u sredinu između Boga i ljudskog roda.

U toj istini o Bogomajčinstvu najjasnije je izraženo Marijino nepojmljivo čvrsto približavanje samome Bogu, njezini uski odnosi prema pojedinim božanskim Osobama.

MARIJINA BLIZINA NEBESKOM OCU

U čemu se sastoji Marijina sličnost i velika blizina nebeskom Ocu? U mnogim točkama njihovih međusobnih relacija. Između ostalog i u ovom: isti Sin Božji koji je Ocu od vječnosti pravi naravni Sin, taj isti Sin postao je ujedno, u vremenu, i Sinom bl. Djevice Marije, njezinim pravim, naravnim Sinom. Grizogon tu misao izriče također prekrasnim citatom iz Eadmerusova djela »De excellentia B. V. Mariae« (Grizogon drži da je to Anselmovo djelo). Eadmerus piše:

Neka se sabere ljudski razum i neka promotri, neka vidi i neka se divi. Bog Otac rodio je jedinog, sebi istobitnog Sina, i nije htio da ovaj njegov jedinac, koji mu je u svemu jednak, bude samo njegov, već je htio da taj isti uistinu bude jedini i naravni Sin blažene Marije. Ne tako kao da bi bila dva, jedan naime Sin Božji, a drugi Djevičin, već onaj isti koji je Sin Božji, u istoj Osobi, da bude i Sin Djevičin; i Onaj koji je Sin Djevičin, taj isti da bude, u istoj Osobi, Sin Božji. Tko, kad čuje ovo, da se ne divi? I tko da ne drži divnim iznad svega što se može reći, to što je Bog uopće

mogao tako nešto htjeti?« (M. M., I, disc. VIII, cap. 34; Eadmerus: De excel. Virg., cap. 3).

Za potvrdu iste misli Grizogon donosi sličan citat iz djela »Tractatus super Missus«, od Alberta Velikog:
Tako će i onaj koji je od Njega (Oca) rođen, biti Tvoj Sin, i ono što ćeš Ti roditi, biti njegov Sin, a ipak da to ne budu sinovi, već da bude jedan Sin i tvoj i njegov: i premda drugo od Tebe, a drugo od Njega, ipak ne će biti svakog svoj, nego jedan i tvoj i njegov. (M. M., I, disc. VIII, cap. 35; Albertus Magnus; Tractatus sup. Mis.).

Dakle je Gospa, koja je u vremenu rodila Božjeg Sina, slična nebeskom Ocu, koji u vječnosti rađa istog Sina.

U istom poglavlju, iz kojeg smo prenijeli ove citate, donosi Grizogon riječi sv. Antonina, koji opet citira sv. Alberta Velikog, te skupa rođenje Božjeg Sina od bl. Djevice Marije zovu »Čin koji čini Bogu najsličnijim (Actus deiformissimus)«. Sv. Antonin piše:
Kako kaže Albert, vršila je čine koji čine Bogu najsličnijim (deiformissimos actus habuit), i u najvišem je stupnju činila isto što i Bog kad rodi Boga, kad i sama porodi Boga i čovjeka. (M. M., I, disc. VIII, cap. 36; ovdje je malo nejasno koga Grizogon citira, ili sv. Antonina, ili Dionizija Kartuzijanca). Sv. Antonin nastavlja: O *sveta majko Božja i Majko svih ljudi! O sveta Djevice Djevica! O sveta Posrednice ljudi! O gospodarice i kraljice neba! O Ti koja si pobožanstvenjena po činima koji čine sličnim Bogu, o carice Sabaot nad vojskama svih anđela!* (M. M., I, disc. VIII, cap. 36; ovdje Grizogon doista citira sv. Antonina).

Možda je ovu misao o Marijinoj blizini nebeskom Ocu najjasnije izrazio sv. Bernardin Sijenski. kad je rekao, da privilegij imati božanskog Sina ne pripada nikakvoj osobi, ni božanskoj ni ljudskoj, osim nebeskom Ocu i bl. Djevici Mariji. Grizogon ga citira:
Osoba je Djevice tako izvanredno uzvišena, da se niti među nestvorenim Osobama niti među stvorenim osobama, kao što su anđeli i ljudi, ne nalazi to nepojmljivo dostojanstvo, naime da netko ima Božjeg sina, — osim jedne božanske Osobe, t. j. Oca, i jedne ljudske osobe, t. j. Majke Božje. Doista je taj privilegij tako dan samo toj osobi, da kao što je nemoguće da Osoba Sina ili Duha Svetog rodi Boga, tako je nemoguće da neka druga žena može roditi Boga. (M. M., I, disc. VIII, cap. 37; Bernardinus Senensis: Tom. 4, Sermo 5, cap. 5; tako Bernardina citira Grizogon).

Čitavo deveto poglavlje prvog sveska Grizogon je posvetio misli: ». . .ne samo da je kao svog Sina imala Božjeg Sina, jednako kao i nebeski Otac,

nego je također na neki način participirala i u Očevoj beskrajnoj svemogućnosti« (M. M., I, disc. IX, cap. 2). Citira sv. Metodija Mučenika: *Ti si sama bila dostojna da budeš sudionica s Bogom u stvarima koje Bogu pripadaju, rađajući samog Boga, kojega je rodio i Otac jednorodno i vječno.*

Neposredno iza toga nastavlja Grizogon: *Iz te izreke svetog mučenika slobodno je zaključiti, da kako je, kao i Otac, rodila Božjeg Sina i na taj način sudjelovala u Očevoj biti, izrazujući je u sebi, poput rođene kćerke, u kojoj običava divno odsijevati Očeva narav — isto tako je sudionica i u njegovoj beskrajnoj svemogućnosti.* (M. M., I, disc. IX, cap. 2; S. Methodius Martyr: Oratio in Hipapante in Deiparam; tako ga citira Grizogon).

Grizogon zatim citira sv. Tomu: »Jer je Božje bivstvo beskrajno, nužno slijedi da je i njegova aktivna moć beskrajna« — pa zaključuje: *Kao što, dakle, Bogorodica, kao kćerka, u sebi na neki način izražava beskrajnu Božju Bit, kako smo češće gore spomenuli, jednako će u sebi izraziti njegovu beskrajnu svemogućnost.* (Gore navedeno mjesto).

Grizogon je vještim kombiniranjem misli sv. Metodija Mučenika i sv. Tome Akvinskog sa svo-

jim mislima, u kratkoj drugoj glavi devetog poglavlja, izrazio jedan svoj vrlo duboki pogled na Marijinu bliskost nebeskom Ocu, na Marijinu veličinu u tom smjeru. Onaj isti Božji Sin koji je Sin nebeskog Oca, taj isti Sin je ujedno i Marijin pravi Sin. Otac ga doduše rađa u vječnosti kao Boga, a Marija ga je rodila u vremenu kao čovjeka, ali je jedna te ista Osoba Božjeg Sina i Očev pravi Sin i Marijin pravi Sin. U tom smislu možemo reći, skupa s Grizogonom, da Marija participira s Ocem u rađanju Božjeg Sina. A ako participira u rađanju Božjeg Sina, onda, drži Grizogon, participira na neki način i u Božjoj svemogućnosti. To zaključivanje nastoji Grizogon dokazati i rasvijetliti Gospinim posvojenjem za kćerku nebeskog Oca (in Filiam aeterni Patris adoptio), (M. M., I, disc. IX, cap. 3), koje je mnogo uzvišenije (longe altioris ordinis), (naved. mj.), nego kod ostalih pravednika. Gospa je na posebni način kćerka nebeskog Oca zato, što je majka i zaručnica i sestra njegova Sina (naved. mj.). A na toj najboljoj kćerki nebeskog Oca najvjernije odsijeva, odrazuje se Očeva narav, dakle i Očeva svemogućnost. Marijino Bogomajčinstvo, kako vidimo, uzrok je, da se u Gospi, kao u nekom savršenom ogledalu, vjerno odrazila Očeva, Božja narav i skupa s njom Božja neograničena moć.

Pošto je vrlo kratko i zbijeno u drugoj glavi najavio ove misli, Grizogon kroz čitavo deveto poglavlje tumači kako je Marija »singulari modo«

kćerka nebeskog Oca, i kao takva »izražava Božju bit« (exprimit Dei essentiam) i skupa s Božjom biti također Božju svemogućnost (omnipotentiam). *A ta sličnost s Božjom svemogućnosti najjače odsijeva baš u tome, što je presvetoj Djevici, radi preizvrsnog dostojanstva Božjeg Majčinstva, koje joj je dalo kao neku beskrajnu moć i vlast nad svim stvarima, sve moguće.* (M. M., I, disc. IX, cap. 7).

Zbog Bogomajčinstva je Marija najizvrsnija kćerka nebeskog Oca, po Bogomajčinstvu se u Njoj odrazila Očeva bit i Očeva svemogućnost, po Bogomajčinstvu se uzdigla u neshvatljivu usku blizinu nebeskom Ocu. Bogomajčinstvo je izvor velike Marijine moći i vlasti nad čitavim svemirom, čvrsta podloga za Grizogonov marijanski nazor na svijet.

MARIJINA BLIZINA BOŽJEM SINU

Marija je prava Božja Majka.

Sin Božji postojao je od vječnosti. Marija mu je, doduše, dala samo ljudsku narav; Ona ga je začela, nosila i rodila s obzirom na njegovu ljudsku narav — ali ta ljudska narav Kristova pripadala je Riječi Očevoj, Božjem Sinu. U času kad je Krista začela, dok ga je nosila i kad ga je rodila, nosilac te ljudske naravi, dobivene od Marije, bila je druga božanska Osoba, Sin Božji. Dakle, s pravom kažemo da je Marija začela, nosila, rodila (po ljudskoj naravi) Sina Božjeg, Boga. S pravom kažemo da je Marija prava Božja Majka.

Nešto više o Mariji ne možemo reći.

Iz njezina Bogomajčinstva izvire sva njezina veličina.

Marija je dapače Božjem Sinu u jačem i odličnijem smislu majka negoli su nama naše majke. Grizogon navodi za tu tvrdnju dva razloga. Prvi razlog: Marija je sama, bez zemaljskog oca dala Božjem Sinu svu ljudsku narav; dok mi primamo i od oca i od majke, Krist je ljudsku narav primio samo od majke. Drugi razlog: između Majke Marije i Božjeg Sina, koji je i njezin Sin, vlada tako sa-

vršeno slaganje volja, tako savršena ljubav, da toga ne nalazimo ni kod jedne majke i njezina djeteta; Sin Božji je čak svoju Majku izabrao i ljubio prije svog zemaljskog rođenja. (M. M., I, disc. I, cap. 27, 28, 30, 31, 32, 33).

Marija je u pravom krvnom srodstvu s Božjim Sinom (consanguinea), razumljivo, po Njegovoj ljudskoj naravi. Izvor beskrajne Marijine uzvišenosti.

Koliko se Marija, preko svog Sina, približila samoj Božjoj naravi, tumači Grizogon ovim riječima:

Takva je i tolika divna savršenost ove naše Djevice, da nam se čini, da se približila ne samo božanskom izgledu i obličju Božjeg Sina, već također sličnosti njegove biti i njegovih savršenosti, pa je u Njoj zasjala neka ideja i presjajna slika Božanstva. Poradi toga ju je s pravom nazvao Mudrac, kako smo gore spomenuli, sjajem vječne svjetlosti i ogledalom bez mrlje Božjeg veličanstva (speculum sine macula Dei Majestatis); ili, kako to čita Origen Adamantius: ogledalom Božjeg nedjelovanja (speculum Dei inoperationis), t. j. onih djelovanja koje teolozi zovu imanentnima. U Njoj (Mariji) naime, kao u Božjoj biti, divno odsijevaju Božja izlaženja i proizvođenja Sina i Duha Svetoga (processiones ac productiones)... (M. M., I, disc. IV, cap. 5).

Sin je dakle utisnuo u biće svoje Majke duboku sličnost same Božje naravi. Iz ovih redaka vidimo

Grizogonovo uvjerenje o dubokom utjecaju Bogomajčinstva na Marijinu osobu. Postavilo ju je u intimnu blizinu samome Bogu.

U devetoj glavi (cap.) osmog poglavlja (disc.) Grizogon kaže:

A blaženi Albert Veliki, u djelu »Super Missus est«, drži da je Bogorodica ovu božansku sličnost stekla u navještenju. U navještenju se, kaže on, blažena Djevica uzdigla u svom bitku na najveću blizinu s Bogom (in substantia elevabatur ad summam propinquitatem cum Deo). Nije se mogla uzdići više nego što je postala Majkom Božjom, osim da bi sama postala Bogom. Ako se, dakle, bitak uzdigao na najviši stupanj, tad je bilo nužno da i moć i djelovanje budu uzdignuti na najviši stupanj (si substantia elevabatur ad summum, tunc et potentia et operatio in summum elevari debuerunt). (M .M., I, disc. VIII, cap. 9; misli Albertove jesu, ali baš doslovno njegove riječi, kako ih citira Grizogon, nisam mogao naći).

Eto čvrste podloge za marijanski nazor na svijet.

Promatrajmo Grizogonove misli, koje teku sve dalje i dalje. Na jednom mjestu tumači, prema Origenu i kardinalu Halgrinu, kako se pojam zlata, u Sv. Pismu, odnosi na Božanstvo. Mjesta Sv. Pisma, u kojima se spominje zlato, a koja se primjenjuju na Mariju, pokazuju, kako se i u Gospi odražava »Božanstvo« i sličnost Božje biti. Grizo-

gon nabraja razne predmete koji nose na sebi značaj zlata, a koje Origen tumači u smislu Kristova božanstva: škrinja zavjetna, pomirište, kadioni oltar, stol postavljenih kruhova itd. Sve se to, doduše, odnosi na božanstvo Kristovo, ali također naznačuje Mariju, »koja«, kaže Grizogon, »kao što je na sebi izražavala sličnost ostalih savršenosti svog Sina, jednako je izražavala i sličnost zlata njegova nevidljivog božanstva«. (M. M., I, disc. IV, cap. 15).

Gospa je, tumači Grizogon, već prije Utjelovljenja Božjeg Sina bila »neokaljano ogledalo« (immaculatum speculum), u kojem se odražavala slika Božje naravi, ali se to na posebni način dogodilo za vrijeme Utjelovljenja:

... čim je božanska Ljubav stavila ovo djevičansko Ogledalo pred vječnog Oca i čim je ono njegovo predivno Lice (pod tim mislimo beskrajno veličanstvo vječne Riječi) u njemu obuhvaćeno i čim se u Djevičinu krilu udostojalo (Lice-Riječ--Sin Božji) postati čovjekom, tada nam je to Ogledalo živo izrazilo sam predmet, samo Božje Veličanstvo. Kad se ispunilo vrijeme, vječni je Otac ovo Ogledalo... pogledao onim očima punim očinske ljubavi i na taj način je u nj utisnuo svoj živi lik i sliku koja nije ništa drugo nego Njegov Jedinorođeni Sin. (M. M., I, disc. V. cap. 2).

Spomenut ćemo ovdje Bernardinovu misao koju smo već donijeli na početku ovog poglavlja.

Ta je misao Grizogonu veoma omiljela. Što se Božji pogled dublje na nekome zaustavi, tim se dublje u nj utiskuje Božja slika; a ni na kome se nije Božji pogled zaustavio s onom dubinom i intenzitetom kao na Mariji. Zbog toga je Ona »na neki način preobražena u Božanstvo«) (analogija) (M. M., I, disc. V., cap. 3). Taj Božji Pogled, Misao, Slika — jest Sin Božji.

Kako se Marija Bogomajčinstvom usko približila drugoj božanskoj Osobi i preko Nje samoj Božjoj naravi, tumači nam Grizogon uspoređivanjem Marijinih privilegija s privilegijima Božjeg Sina. Glavni se privilegij Božjeg Sina sastoji u tome, što je jedinorođeni Očev Sin, koji posjeduje jednu i istu božansku narav, koju posjeduje i Otac, tako da je On prava Očeva slika. Nešto slično nalazimo i kod bl. Djevice Marije. U Njoj se, po Bogomajčinstvu, u tolikoj mjeri odrazuje Božja narav, te se i za Nju na neki analogni način može reći da je kao neka naravna Božja kćerka (...eam quasi naturalem Dei Filiam), kao Božja slika. Grizogon nastoji to potvrditi mislima sv. Ivana Damaščanskog, Origena i ovim vrlo lijepim citatom opata Petra Cellensis:

Majka Božja je privilegijem svog Sina, nadmašivši zasluge svih stvorenja, orošenjem Duha Svetoga, sva preplavljena milošću Božanstva (tota Deitatis gratis est superfusa). (M. M., I, disc. XII, cap. 57; opat Petar Cellensis: *De panibus*).

Grizogon uvijek nastoji u djelima Otaca i Teologa naći najjače, najadekvatnije izraze svojim mislima. Čini se da je najvjerniji izraz misli, o kojima sada raspravljamo, našao u citatu opata Guerricusa od Ignyja:
Dala si mi, između ostaloga, ono, po čemu sam čovjek, a ja ću Tebi dati ono, po čemu sam Bog (Communicasti mihi . . . quod homo sum, communicabo tibi quod Deus sum). (M. M., I, disc. XII, cap. 59; Guerricus abbas Igniacensis; *Sermo de Assumptione).*

U trinaestom poglavlju (disc.) Grizogon obrađuje misao: »Na Bogorodici Djevici odrazuje se Sinova Mudrost«. Pristaje uz mišljenje koje zastupa teolog Ludovik Alchazar, da se ono što je rečeno o božanskoj Mudrosti (Sapientia), t. j. o Božjem Sinu, odnosi drugotno i na Mariju. Na Nju se odnosi po nakani samog Duha Svetoga, »zbog njihova međusobnog sjedinjenja« (t. j. Krista i Marije). (M. M., I, disc. XIII, cap. 6). Na jednom mjestu ovog poglavlja piše Grizogon o Mariji:
. . . nestvorena se Mudrost . . . tako s Njom sjedinila . . . da ju je na neki način preobrazila u sebe (ut eam in se quodammodo transmutarit). (M. M., I, disc. XIII cap. 54).

Iza ovih riječi tumači Grizogon riječima sv. Bernardina Sijenskog, na koji način je Gospa bila preobražena u svog Sina. Donijet ćemo taj pasus

iz govora sv. Bernardina, makar bio malo i dugačak. To moramo učiniti, jer Grizogon ovdje ništa ne tumači svojim riječima nego samo Bernardinovim. To je uostalom sastavni dio Grizogonove metode. On ne želi iznositi svoju nauku, nego nauku Otaca i Teologa. Ako su oni nešto lijepo rastumačili, on to katkada donosi naprosto bez komentara. A ovo mjesto iz Bernardinova govora previše je lijepo i previše odgovara Grizogonovu pojmu o Marijinoj veličini i njezinu izvanrednom približavanju božanskoj naravi, a da bismo ga mogli ispustiti. Neposredno iza riječi koje smo gore naveli, piše Grizogon:
I tako je bl. Bernardin Sijenski (Tom. 3, Sermo 6, art. I, c. 1) *presjajno dokazao, da je Bogorodica onim svojim pristankom: — Evo službenice Gospodnje, itd. — preobražena u Božjeg Sina.* I odmah iza toga Grizogon citira Bernardina koji piše:
Budući da je predmet onog pristanka bio Sin Božji koji je imao postati Isus Krist . . . — nemoguće je bilo da Ona, na takav i toliki predmet pristane dostojno i kako treba, a da svu snagu svoje duše ne upravi na nj, i da mu nju do najdubljih dubina ne otvori; i da izvrsnost ovoga predmeta i osobito prikazanje ili svoj odnos prema njemu posve jasno ne obuhvati, da ga duboko ne osjeti, da nepokolebivo ne uzvjeruje, da mu se ponizno ne podloži i pred njim ne poništi, da se tako, zaboravivši sebe, ne pokuša sva potpuno preobraziti u njega, da prema onome što se može izvesti snagom

ljubavi sasvim postane ono samo (što ljubi), ili jedno (s onim što ljubi) i isto s Isusom Kristom (kojega ljubi). A to je značilo najvećma se raširiti i uzdići u ponor Trojstva i Jedinstva, to jest, u osobni i izvorni odnos kojim opstoji u samom sebi i kojim se odnosi prema Ocu i Duhu Svetom, koji od Njega izlazi. (M. M., I, disc. XIII, cap. 54).

Pošto je citirao ovaj odsjek Bernardinova govora, citira Grizogon i slijedeći odsjek. Taj odsjek Bernardin završava ovim riječima:

Dakle je u času svog pristanka... (Marija) osjetila da prelazi... u neke ponorske Božje tajne i visine, u kojima i od kojih je trebalo da bude temeljito i neopozivo upijena (in quibus et a quibus funditus et irrevocabiliter absorbenda erat). (Ibidem).

Razmatrajući te veoma jake Bernardinove riječi, Grizogon završava ovaj pasus:

Tako govori sv. Bernardin o posve čudesnoj preobrazbi Bogorodice u nestvorenu Mudrost, po onom njezinu poniznom pristanku. (Ibidem). (Da bi Gospa bila »nestvorena Mudrost«, moramo shvatiti u analogiji).

Iz ovog Grizogonova opisivanja odnosa između bl. Djevice Marije i njezina Sina, razabiremo kakav je pojam imao auktor »Marijina Svijeta« o Marijinoj veličini i uzvišenosti. Netko bi mogao prigovoriti čitajući iznesene citate, da je Grizogon pretjerao uzdižući Mariju. Da Mariju previše približuje Božjoj naravi. Grizogon se već na početku svog djela (M. M., I, Epistola dedicatoria) ogradio od krivovjernog slavljenja Marije. A čitajući njegovo djelo, kad god naiđemo na kakav jači, možda malo pretjerani izraz o Gospinoj uzvišenosti, uvijek možemo konstatirati da je taj izraz, ta misao uzeta iz djela kojeg Oca ili poznatog Teologa. Grizogon vrlo dobro zna što znači »sudioništvo u Božjoj naravi« (participatio divinae naturae), koje imaju pravednici. I to sudioništvo on pripisuje Gospi. Ali želi naglasiti da je Gospino sudioništvo u Božjoj naravi, zbog Bogomajčinstva, daleko veće, jače, dublje, i intenzivnije i raznovrsnije, negoli i kod jednog drugog stvorenja. Razgranalo se do neshvatljivo visokih granica i u milosnom i u hipostatskom redu. I na tom i takvom Gospinu sudioništvu zida Grizogon svoj marijanski pogled na svijet.

MARIJINA BLIZINA DUHU SVETOME

Riječi anđelova pozdrava za vrijeme navještenja »Duh Sveti doći će nad Tebe«, potakle su Oce i Teologe da istraže posebne odnose Marije prema Duhu Svetome.

Oslanjajući se na mišljenje Otaca, Grizogon naziva Mariju kćerkom Duha Svetoga i njegovom savršenom slikom. Na početku šesnaestog poglavlja (disc.) citira sv. Grgura Nisenskog i Origena, pa kaže:

Iz vrlo oštroumnog razlaganja ovih naučitelja razabiremo da je velika Božja Majka kćerka samog božanskog Duha, da je Njemu posve slična i da njegovu najbolju narav tako nasljeđuje, te je o Njoj istinito rekao Salomon: Slika Božje Dobrote. A ta Dobrota je sam Duh Sveti. (M. M., I, disc. XVI, cap. 3).

Naslov šesnaestog poglavlja (prvog sveska), iz kojeg je uzet ovaj citat, glasi: »Djevica Bogorodica je na sebi izrazila sličnost s Duhom Svetim, ukoliko je On Ljubav.« Na jednom mjestu tog poglavlja Grizogon citira sv. Tomu Akvinskog, koji kaže da iz ljubavi osobe prema nekoj stvari slijedi,

proizlazi kao neki otisak, neko utisnuće ljubljene stvari u čuvstvo ljubitelja; i prema tome kažemo da se ono što je ljubljeno nalazi u ljubitelju. Oslanjajući se na taj citat, Grizogon tumači kako je Duh Sveti, već od bezgrješnog i prečistog Začeća blažene Djevice, Nju tako žarko ljubio, da ju je čitavu u sebe preobrazio, te se čini da je po Njoj postao na neki način vidljiv na zemlji (». . .eam in semetipsum totam ita transformavit, ut Spiritus quidam Divinus in terris comparuisse videretur«). (M. M., I, disc. XVI, cap. 13).

Duh Sveti je izabrao Mariju za svoju zaručnicu, Ona mu je pripadala neprestano, bez vremenskog prekida (»erat Maria . . . A Spiritu Sancto absque intervallo temporis possessa. Sibi namque illam in Sponsam elegerat . . .«) — tvrdi Grizogon riječima sv. Justinijana, patrijarha. (M. M., I, disc. XVI, cap. 38; Justinianus Patriarcha: Sermo de Purificatione). Duh Sveti je Mariju, na neki način, koliko je to s obzirom na stvorenje moguće, preobrazio u sebe. Grizogon piše:

I vjerujem da je zbog tog preobraženja . . . sv. Bernardin s pravom proglasio, da je Ona, od časa začeća i utjelovljenja vječne Riječi . . . stekla neku jurisdikciju, da tako kažem, i vlast nad svakim vremenskim izlaženjem božanskog Duha (. . .eam jurisdictionem quandam, ut sic dicam, atque auctoritatem in omnem Divini Spiritus temporalem processionem obtinuisse . . .). (M. M,. I, disc. XVI,

cap. 39; Bernardius Sen.: Tom. 4, *Sermo* 6, cap. 8).

Sv. Bernardin i onda Grizogon razjašnjavaju i dokazuju tu tvrdnju riječima sv. Bernarda: »Ni jedna milost ne dolazi s neba na zemlju, a da ne prođe kroz Marijine ruke.« Ta nam njihova tvrdnja ne govori samo o tome da je Marija veoma bliza Duhu Svetome, već također konkretno tumači realne posljedice te blizine. Mariji izričito priznaje vlast u dijeljenju milosti. A to ujedno znači priznanje njezine prave vlasti u kraljevstvu Božjem, priznanje njezina naslova kraljice i gospodarice.

Kao što je Gospa na sebi izražavala Očevu svemogućnost i Sinovu mudrost, jednako je izražavala dobrotu i ljepotu Duha Svetoga. Ali Grizogon ne kaže samo »izražavala«, već i »natjecala se« (aemulata est), (M. M., I, disc. XVII, cap. 3). Znači, da se na Njoj, nadasve vjerno, ukoliko je to stvorenju moguće, odražavala dobrota i ljepota Duha Svetoga. Pošto je na dan navještenja Duh Sveti došao na Nju, pošto ju je na dan Duhova tako napunio nebeskim darovima, da će »iz Marijina srca poteći rijeke žive vode« (opat Guerricus, čiju misao ovdje spominje Grizogon, oslanja se na riječi Isusove, Iv. 7, 38), Marija je postala prekrasna i najizrazitija Slika (»expressissima Imago«) beskrajne Dobrote i Ljepote, t. j. Duha Svetoga (M. M., I, disc. XVII, cap. 3).

Da prikaže kako se Marijina veličina zrcali i u njezinim odnosima prema Duhu Svetom, Grizogon upotrebljava sve važnije izraze kojima Oci i Teolozi opisuju te odnose. Marija je »kćerka« Duha Svetoga, njegova »zaručnica«, »odraz njegove dobrote i ljepote«; Duh Sveti je Mariju »neprestano posjedovao«, Nju je »čitavu u sebe preobrazio«. Ona je njegova »najizrazitija slika«; Ona je »stekla neku jurisdikciju i vlast nad njegovim vremenskim izlaženjima«. Usko zbliženje Marije Duhu Svetom riše Grizogon i ovom jakom izrekom: »Nikome se doista ne smije činiti čudnim da je presveta Djevica, dobrotom onog božanskog Ognja, koji je žario njezino Srce, bila pretvorena u isti Oganj i pobožanstvenjena (deificatam esse)«. (M. M., I, disc. XVI, cap. 50).

MARIJINA BLIZINA PRESVETOM TROJSTVU

U prvom svesku svog velikog djela Grizogon posebnu važnost daje opisivanju Gospinih odnosa prema Božjoj naravi, ukoliko ta narav pripada svima trima božanskim Osobama.

U osmom poglavlju (disc.) obrađuje između ostalih tema i misao da Gospa u sebi predstavlja vlastitosti i artribute božanskih Osoba. Na jednom mjestu citira sv. Tomu Akvinskog koji kaže da ni jedno stvorenje ne može biti slično Bogu, nego po analogiji i ukoliko ga imitira. Tako i bl. Djevica, nadovezuje Grizogon; ali Ona na taj način nasljeduje (imitando) Božju bit, atribute i savršenosti, a također i vlastitosti Božjih Osoba, da je na Njoj jače izražena sličnost s Bogom negoli na ikojem drugom stvorenju. U tolikoj mjeri je slična Bogu »da se čini, kao da se na zemlji pojavilo, ako se smijemo tako izraziti, neko novo Trojstvo (ut nova quaedam Trinitas, si ita loqui licitum est, in terris apparuisse videretur)«. (M. M., I. disc. VIII, c. 6).

Marija je najsavršenije djelo presv. Trojstva, tako da ni jedno stvorenje ne može biti savršenije

od Nje, tvrdi Grizogon sa sv. Tomom Akvinskim i sv. Bonaventurom. Zbog toga su Gospu nazivali, nastavlja Grizogon, »plemenitim obitavalištem čitavog Trojstva«. Zbog te sličnosti s presv. Trojstvom, sv. Augustin je nazivao Gospu »lik Božji« (Forma Dei); sv. Andrija Kretski: »od Boga izrađeni i lijepo islikani lik, živa slika prvog Praузora«; sv. Bernardo: »najizrazitija slika pravog Sunca«; a Idiota: »vidljiva slika Sunca Pravde, i to slika s raskošnom puninom milosti«. (M. M. I, disc. VIII, cap. 7).

Grizogon iznosi mnogo usporedaba kojima tumači sličnost Gospe s presv. Trojstvom. Spomenut ćemo jednu koja je vrlo lijepa i duhovita, premda malo smiona. Na temelju nekih redaka Sv. Pisma Starog zavjeta (Ezek., Pjesma nad pj.) i Otaca, Grizogon govori o božanskom »circulus-u« u Bogu. U tom se »krugu« nalaze tri božanske Osobe. Radi se o Božjoj naravi i o pojmu »pronicanja« (»circuminsessio, perichoresis). Grizogon tumači, kako se i Gospa, napose njezin »uterus« (krilo), mogu nazvati »circulus«, jer je u Njoj, kao u svojoj naravi, počinulo presv. Trojstvo (M. M., I. disc. IV., cap. 26). U Gospi se doduše utjelovio samo Božji Sin, ali su pronicanjem ili uzajamnim bivstvovanjem (per circuminsessionem) bile tamo i ostale dvije božanske Osobe. U tom smislu uspoređuje Grizogon Gospu s Božjom naravi i zove je božanskim »circulus-om«. Ovu glavu završava riječima: »...i s tog stanovišta također možemo

Bogorodicu s pravom nazvati natjecateljicom (Aemulatrix) Božje naravi«. (M. M., I, disc. IV, cap. 26).

Grizogon se na jednom drugom mjestu opet navraća na ove misli. Tumačeći neke riječi sv. Brigite, govori o tome kako u Gospi ipak nisu sve tri božanske Osobe uzele tijelo, nego samo Božji Sin. Ostale dvije božanske Osobe bile su u Gospi »po istovetnosti biti i pronicanjem« (per identitatem essentiae ac per circuminsessionem). I za Djevičino krilo (uterus), tvrdi Grizogon, možemo reći ono, što je sv. Toma Akvinski rekao za Kristovu čovječju narav, to jest, da je u njoj stanovalo presv. Trojstvo na trostruki način. Na trostruki način, prema sv. Tomi, može jedna božanska Osoba biti u drugoj: svojoj biti, odnosom i izlaženjem (»ratione essentiae, relationis, originis«), (S. Th. I. Par., q. 42, a. 3, 4, 5). »Budući da je Božji Sin, koji je u Marijinu krilu postao čovjekom, istobitan s Ocem i Duhom Svetim, nužno je bilo, da tamo gdje je Sin, budu i ostale dvije Osobe i da se odraze u Mariji kao u presjajnom kristalu« — zaključuje Grizogon. (M. M., I, disc. XII, c. 36).

MARIJA JE VRHUNAC STVORENOG SVIJETA

Ako je Marija u tako uzvišenom i intimnom odnosu prema presv. Trojstvu, onda nije nikakvo čudo da među stvorenjima ima posve izuzetan položaj. Taj izuzetni Marijin položaj među stvorenjima tumači nam Grizogon tijekom čitavog djela. To čini u prvom svesku, pogotovu u drugom i trećem, čiji nam naslovi o tom govore. U drugom svesku »Marijina Svijeta«, s naslovom »Marija Ogledalo nebeskog svijeta«, i u trećem, s naslovom »Marija Ogledalo zemlje«, Grizogon potanko opisuje odlike svih stvorenja, pa pokazuje kako se odrazuju na Mariji, kako Ona posjeduje sve te odlike u eminentnom smislu. U prvom svesku izrazio je sve te misli ukratko, u nekoliko načela, ali zato preciznije i dublje nego u ostalim svescima.

Na koji način razlaže Grizogon svoju misao da se u Gospi nalaze savršenosti svih stvorenja, da ih posjeduje u eminentnom smislu? Božja bit (divina essentia), tumači on, sadrži u sebi ljepotu i savršenosti svih stvorenja eminentno, a to se analogno može reći i za Mariju, u kojoj se Božja bit

savršeno odrazuje. Sam Bog je s nenadmašivom darežljivošću ukrasio Gospu

... i odlikama svih stvorova, nebeskih i zemaljskih, tako, da se u Njoj ta ljepota i odlike ističu mnogo ljepše nego u ostalim stvorovima, i u Njoj se odrazuju kao u nekom presjajnom ogledalu« (M. M., I., disc. IV cap. 11).

Neki su pisci Gospu nazvali »malim svijetom« (mundus parvus), ali Grizogon uz to ne pristaje. On radije, s teologom Ferdinandom Kvirinom Salazarom, zove Gospu »velikim svijetom« (mundus magnus), (M. M., I, disc. IV. cap. 32). »Doista s pravom Bogorodicu treba zvati velikim svijetom« — kaže Grizogon i spominje regulu (pravilo) po kojoj ćemo lako spoznati uzvišenost tog »velikog svijeta«. Regulu je sastavio Hugo Victorinus: Gospu ćemo spoznati ako joj pripišemo najveće savršenosti svih stvorenja; ako je zamislimo kao neki svijet, kao neku Božju bit (analogno), koja uključuje u sebi ljepotu svih stvorova na najsavršeniji način. Citira Victorinusa:

...sve što je u stvorenjima vrijedno ljubavi, sve što je dražesno, sve što je slatko, sve što je lijepo, sve što je mirisavo, sve što je ugodno, sve što je dragocjeno, sve što je vrijedno pohvale, sve pristaje Mariji. (M. M., I, disc. IV, cap. 33).

Pošto je na taj način postavio načelo, Victorinus ga aplicira na konkretne slučajeve, pa piše: *Budući da dolazi pred svjetlošću, Gospa je zora; ljepotom je — cvijet; slatkoćom — med; poniznošću — ljubica; ljubavlju — ruža; ljupkošću — ljiljan; plodnošću — loza; ... sigurnošću — tvrđava; jakošću — zid i kula; ...vjernošću — zaručnica; ljubavlju — prijateljica;... dostojanstvom — gospođa; veličanstvom — kraljica; itd ...* (M. M., I, disc. IV. cap. 40).

Iz tih redaka koje je napisao Victorinus, a koje Grizogon oduševljeno prihvaća, vidimo kakav je pojam o Mariji s obzirom na stvorenja imao auktor »Marijina Svijeta«. O ovim mislima raspravlja u četvrtom poglavlju (disc.) prvog sveska. Naslov je tom poglavlju »Djevica Bogorodica je u sebi izrazila sliku ljepote i savršenosti Božje biti«. Kao što se u Bogu nalaze savršenosti svih stvorenja, slično se nalaze i u Gospi. Zbog toga Grizogon kaže o Gospi: »Čini se da je neki zbroj, skup (anakephalaiosis) ... Božjih djela ...« (Ibidem, cap. 40). Prema svetom Bonaventuri (zapravo prema Konradu Saksonskom), Grizogon primjenjuje lik Estere s dvjema sluškinjama na bl. Djevicu Mariju. Dvije sluškinje, tj. anđeoska i ljudska narav, služe Gospi (M. M., I, disc. VII, cap. 136). U njezinoj su službi sva razumna stvorenja, Ona je njihova kraljica.

Grizogon na još mnogo drugih načina pokazuje kako se Gospa svojim dostojanstvom visoko ističe iznad ostalih stvorenja. Katkada nam se čini da u tom ide malo predaleko, ali kad točnije ispitamo njegove misli, vidimo ipak da u njima nema ništa

što bi bilo krivovjerno. Jedno takvo mjesto jest sedamnaesta glava dvanaestog poglavlja trećeg sveska »Marijina Svijeta«. Kad bi Grizogon tvrdio da je Gospa uzrok svijeta, da je Bog zbog Nje sve stvorio, s pravom bismo mu mogli spočitnuti da pretjeruje. Međutim on, na spomenutom mjestu, ipak iznosi nešto slično toj misli, ali vrlo oprezno. Ovako piše:

Dapače kažem da su bl. Djevica i njezin Sin uzrok čitavog bitka svijeta i da je poglavito zbog blagoslovljene Djevice i njezina Sina Bog stvorio svijet i dao stvarima njihov bitak. (M. M., III, disc. XII, cap. 17).

Na koji način to tumači? Ovako. Bog je unaprijed vidio da će prvi ljudi, Adam i Eva, a s njima i čitav ljudski rod, pasti u grijeh. Također je predvidio da će bl. Djevica na plan Božji o spasenju, otkupljenju i obnovi po Isusu Kristu, u času navještenja, reći svoj »Fiat«, (neka bude). I predvidjevši taj svijet s Adamovim padom, s Isusovim otkupljenjem i Marijinim pristankom, Bog je ipak odlučio stvoriti svijet. Predvidjevši samo Adamov grijeh, možda bi odustao od stvaranja; ali predvidjevši i otkupljenje, ipak je odlučio da ga stvori. I u tom smislu zaključuje Grizogon: Bog je stvorio svijet radi Sina Božjeg, radi Isusa. A budući da je s Isusom usko povezana Marija, budući da je Ona, prije utjelovljenja Božjeg Sina, trebala da reče svoj »Fiat«, Grizogon zaključuje, da je svijet stvoren i radi Marije. Jasno,

uvijek u vezi s Isusom. I razjasnivši tako svoje misli, Grizogon piše:

. . . upravivši pogled svoje misli na Djevicu, upravo zbog Nje je odlučio stvoriti svijet (in ejus potissimum gratiam mundum condendum decrevit). (Ibidem).

Radi Marije stvoren je svijet. Svakako, vrlo smiona tvrdnja. Ali nikako ne smijemo zaboraviti da Grizogon tu na Mariju gleda u uskoj, nerastavljivoj vezi s Isusom. Svoju misao nastoji potvrditi citatima iz Sv. Pisma, i to Salomonovim riječima iz Knjige priča (Liber proverbiorum), koje Crkva u liturgiji primjenjuje na Mariju. Neposredno iza riječi, koje smo posljednje citirali, Grizogon nastavlja:

To je mislila Djevica, kad je rekla (Priče, 8. gl.): — Gospodin me stvori u početku upravljanja svojega, kao prvo od svojih djela, u pradoba — to jest, predvidjevši mene. Zbog toga nastavlja: — Bila sam postavljena prije vijekova, prije početka, prije postanja svijeta. Nije još bilo dubina voda, kad sam se rodila. Nije još bilo izvora s obilatom vodom. Itd. Tada sam stajala, miljenica njegova, na njegovoj strani . . . itd . . . — na taj način podsjeća Djevica, da će, kao što je sve naročito radi Nje bilo stvoreno, tako po Njoj što je palo, biti obnovljeno. (M. M., III, disc. XII, cap 17).

Tako, oslanjajući se na retke Knjige priča, koje Crkva primjenjuje na Mariju, Grizogon tumači

da je Bog već u početku mislio na Isusa i Mariju, da je, imajući njih u vidu, radi njih stvorio svijet. I zaključuje:
Stoga s pravom sva stvorenja moraju služiti bl. Djevici, jer da Božja moć i blagost nije odlučila obnoviti svijet po Bogorodici i njezinu Sinu, ništa ne bi bilo stvoreno. (Ibidem).

Pravi marijanski nazor na svijet, nazor, koji također zadire u metafizičko-ontičko poimanje svijeta, razradio je Grizogon u posljednjem poglavlju (disc.) prvog sveska »Marijina Svijeta«. To poglavlje nosi naslov: »Djevica Bogorodica je kao neki (stvoreni) nastavak presv. Trojstva i nadopuna svih stvorenja ovoga svemira«. Ne mislimo se osvrtati na čitavo poglavlje, nego na nekoliko najljepših misli. Premda su djela Božja dobro učinjena, tako na jednom mjestu rezonira Grizogon, ipak, kao da je na svemu stvorenom nešto manjkalo, kao da sve skupa još nije bilo dovršeno. Konačni završetak, koji je svemu dao konačnu dražest i ljepotu, jest Marija. »Taj posljednji potez i najljepša boja . . . jest preslavna Bogorodica« (M. M., I, disc. XXII, cap. 85). Tako Grizogon piše u 85. glavi, a u 86. tu misao nastavlja i na zanimljiv način dalje razvija. Najprije govori sam Grizogon o tome, kako je Marija svrha svakog Božjeg djela, svrha svih stvorenja (već smo rastumačili u kojem smislu), koja su žarko žudjela za Marijom, svojim konačnim usavršavanjem. Iza toga citira

Pelbartusa: »Sveta Djevica je sve naravi i sve savršenosti svijeta upotpunila i završila svojom konačnom savršenošću« (M. M., I, disc. XXII, cap. 86). Pelbartus iza ovih riječi tumači kako je Bog dao svim bićima onu savršenost koja odgovara njihovoj naravi, ali je ipak završetak, konačnu savršenost odgodio sve do rođenja Djevice Marije. Bog je prepustio Mariji da tu savršenost upotpuni i završi. Pelbartus nastavlja:
Sva su naime bića, prema sv. Bernardinu, žudjela za jednim najizvrsnijim bićem: živa bića za najizvrsnijim živim bićem; osjetna bića za jednim najizvrsnijim osjetnim bićem: začeća za najizvrsnijim začetim; rođenja za najizvrsnijim rođenim; razumna bića za najizvrsnijim razumnim bićem; duhovna za najizvrsnijim duhovnim. Ukratko, sva su stvorenja težila za jednim najboljim, čistim, stvorenim bićem. (Ibidem).

Sva ta nesavršena bića svojom naravnom težnjom žude za nekim najsavršenijim, najboljim bićem, prema njemu su upravljena. I toj općoj težnji odgovoreno je, zadovoljeno je bl. Djevicom Marijom, koja je svojim Sinom dovela svijet do savršenosti (» . . . femina . . . quae unico suo partu . . . omnibus rebus in mundo summan et ultimam perfectionem adduxit«). Gospa s Isusom vrhunac je savršenosti u stvorenom svijetu. U Njoj su, u tom smislu, sva stvorena bića postigla, ostvarila svoju savršenost. Tako zaključuje Grizogon prema Pelbartusu, a Pelbartus prema sv. Bernardinu Sijen-

skom (Ibidem). Ne želimo se nikako upuštati u filozofsku i dogmatsku analizu ovih misli, predaleko bi nas odvelo. Ipak moramo spomenuti da Pelbartus ne želi pobrkati naravni red s nadnaravnim. Ne tvrdi da je stvorena narav zahtijevala nešto nadnaravno. Pogotovo ne misli reći da je zahtijevala nešto božansko. Izričito kaže: » . . . sva su stvorenja težila za jednim najboljim, čistim, stvorenim bićem (appetebant unum quoddam optimum, purum, creatum)«.

Međutim je Marija donijela mnogo više nego što su stvorenja svojom naravnom težnjom zahtijevala ili mogla zahtijevati. Donijela im je nadnaravno, uzdigla ih je čak na dostojanstvo hipostatskog sjedinjenja. Kako? Sjedinjenjem Kristove ljudske naravi s Osobom Božjeg Sina. A to se sjedinjenje ostvarilo po Mariji. Doduše, samo jedna, konkretna ljuska narav, tj. Kristova, sjedinila se s Osobom Božjeg Sina, ali je ta jedna konkretna ljudska narav predstavljala u sebi sva stvorenja, u njoj je bilo zastupano sve što je stvoreno. Po Mariji su dakle sva stvorenja postigla svoju najveću moguću savršenost, vrhunac svog dostojanstva. Tako Grizogon. Evo njegovih riječi:
Bogorodica je, rodivši vječnu Riječ, što je iz ljubavi prema nama postala čovjekom, ljudsku narav i po njoj sva stvorenja . . . uzdigla na uzvišeno dostojanstvo hipostatskog sjedinjenja. Tim je njima dala toliku savršenost i plemenitost, da je veće nisu mogli ni primiti. Po Bogorodici je naime ljudska narav pridružena Osobi Božje Riječi, a u toj naravi bila su predstavljena sva stvorenja. (M. M., I, disc. XXII, cap. 87).

Da jače rasvijetli velebnu novu stvarnost, u koju je, po Mariji, prebačen svijet, Grizogon se služi riječima kardinala Cajetanusa:
Stoga je s pravom kardinal Cajetanus (3. P., q. I. art. 1) utjelovljenje nazvao uzdignućem čitavog svemira u božansku Osobu . . . I dodaje da je tim činom, kad se utjelovio, Bog dao samog sebe u najvećem stupnju čitavom svemiru. (M. M., I, disc. XXII, cap 88; dio ovog citata na latinskom glasi: *Cajetanus . . . Incarnationem Elevationem Universi in Divinam personam vocitavit . . .).*

Opet naglašavamo da se ne želimo upuštati u kritiku ovih Grizogonovih misli. Nakana nam je da pokažemo, kakav je visoki pojam o Mariji imao pisac »Marijina Svijeta«. Za Marijom su težila sva stvorenja kao za svojim konačnim usavršenjem. Ona im je dala to i još mnogo više, jer ih je preko Kristova čovještva uvela u nadnaravni red, uzdigla na svojevrsnu participaciju hipostatskog sjedinjenja. (M. M., I, disc. XXII, cap. 87.) Te je misli Grizogon preuzeo od Pelbartusa, dotično od Bernardina Sijenskog, a obradio ih je u posljednjem poglavlju (disc). prvog sveska. To nam poglavlje već svojim naslovom odaje jednu od glavnih Grizogonovih ideja: »Djevica Bogorodica je svestrani (stvoreni) nastavak presv. Trojstva i svestrana na-

dopuna svih stvorenja ovoga svemira (... univer-sum SS. Trinitatis creaturaruque omnium hu-jus universi complementum)« — a misli koje smo iz tog poglavlja iznijeli očituju nam Grizogonov (možda je najbolje da se ovako izrazimo) filozof-sko-teološko-marijanski nazor na svijet.

Moramo ovdje spomenuti još jednu omiljelu Grizogonovu misao, kojom hoće da istakne, kako se Marija visoko izdiže nad sva stvorenja i kako je sve što je stvoreno o Njoj ovisno. Ljudski rod je Adamovim grijehom izgubio nevinost koju mu je Bog na početku darovao. Nevinost je bila oka-ljana, dostojanstvo zgaženo. Čovjekovim padom bila je ponižena i sva priroda, sav svijet, jer mje-sto da služi pravednicima odsada se mora poko-ravati grešnom i pokvarenom ljudskom rodu. I to stanje pada, pokvarenosti, obeščašćenja trajalo je sve do časa kad se pojavila Djevica sa svojim Si-nom. Marijin Sin je vratio ljudskom rodu prvu nevinost i dostojanstvo. On je svojom krvlju sve oprao, sve očistio, sve obnovio. U prvom redu čo-vjeka, a po njemu i sav svemir koji mora da služi čovjeku. I zbog toga tvrdi Grizogon da je Marija, po Isusu i u Isusu, sve *obnovila,* svemu vratila pr-vašnje dostojanstvo. »Marija je sva stvorenja neba i zemlje obnovila i usavršila« (M. M., I, disc. XXII, cap. 97; marginalna bilješka). I ovu svoju misao potvrđuje vrlo lijepim mislima Eadmerusa, sv. Antonina i sv. Ivana Damaščanskog. Eadmerus (Grizogon misli da to piše Anselmo) kaže:

Ova je nepravda trajala u stvarima i bićima sve dotle, dok nije nastupila ona, o kojoj govorimo, t. j. bl. Djevica Marija. A kad je došla Ona i kad je u svom tijelu dala tijelo Božjem Sinu, ljudska narav je opet zadobila prijašnje dostojanstvo u Bogu koji se rađao, tako da ništa više nije ostalo nereda ili nepravde ni u kojoj stvari, nego je da-pače svaka stvar zaslužila da odmah primi slo-bodu prvotnog stvorenja. (M. M., I, disc. XXII. cap. 97).

Istu je misao malo točnije preciziranu, izrazio sv. Antonin, firentinski nadbiskup. Grizogon voli posegnuti za njegovim idejama pa ga i u ovoj stvari citira:

Ovaj blagoslovljeni »Neka bude« (Fiat) bio je tako jak i uspješan, te je učinio da je Bogorodica sudje-lovala u ovoj obnovi svemira na području tvornog, tvarnog, formalnog i svršnog uzroka (in genere causae efficienti, materialis, formalis ac finalis), kako je sv. Antonin, u 4. p. Tit. 15. c. 12, sjajno pokazao ... (M. M., I. disc. X, cap. 64).

I Grizogon završava riječima sv. Antonina:

Budući da su svi ljudi i dapače sva bića bila po Njoj popravljena i obnovljena, Nju moraju sma-trati za Majku i poštovati je nada sve i iznad svih stvorova. (Ibidem).

Mariju dakle, sve što postoji, treba da poštuje, da je smatra Majkom, jer je sve privela usavršenju, sve je obnovila, svakom je stvorenju povratila ne-vinost, koju je posjedovalo prije Adamova pada,

sve je usko približila Bogu. To vrijedi za sva stvorena bića, pogotovo za čovjeka, koji je preko Gospe uzdignut na prijašnje dostojanstvo i »totus divinus redditus« (čitav je opet postao božanski); (ovaj kratki citat potječe od sv. Andrije, jeruzalemskog biskupa, a Grizogon ga navodi u M. M., I, disc. XXII, cap. 94). Misao o Gospinu sudjelovanju u obnovi svega što je Adam pokvario, napose o obnovi ljudskog roda, Grizogon potkrepljuje riječima sv. Ivana Damaščanskog, koji Mariju zove »kraljicom naravi i prvim plodom naše zajednice, uzdignućem našeg ljudskog roda i potpunom uspostavom prvog stanja«. (Iz 3. govora sv. Iv. Damašč. o Rođenju bl. Dj. Marije; Grizogon taj govor citira u M. M., I, disc. X, cap. 58).

Marija je dakle, rodivši Isusa Krista i surađujući s Njim u otkupljenju, najprije čovjeka, a onda i sva stvorenja usavršila, svemu je vratila prijašnju nevinost i dostojanstvo, sve je obnovila. S Marijinim dolaskom na zemlju nastupila je Kristova milost na ovom svijetu, s Njom je započelo naše pobožanstvenje, pobožanstvenje čitavog ljudskog roda, Ona je »prvi plod naše zajednice«, »uzdignuće našeg ljudskog roda«, »potpuna uspostava prvog stanja« (... nostraeque massae primitias, collapsi nostri generis excitationem et in integrum restitutionem). (M. M., I, disc. X, cap. 58). Ona je daleko iznad svega, što je stvoreno, daleko iznad ljudskog roda, iznad čovjeka. Ona je svemu

majka i kraljica. Ona je, u nerastavljivoj vezi s Kristom, svrha i smisao svijeta.

Grizogon, u posljednjem poglavlju prvog sveska, najkarakterističnijem za njegov marijanski nazor na svijet, nije zaboravio ni na Marijin odnos prema Mističnom Tijelu Kristovu, na koji toliku važnost polaže Drugi vatikanski koncil u poznatoj osmoj glavi dogmatske konstiucije o Crkvi. Tijekom svog djela, Grizogon neprestano govori o tom da je Marija svima kršćanima Majka. A u ovom, najvažnijem poglavlju, posljednjem u prvom svesku, u 122. glavi, govori o Marijinu odnosu prema Mist. Tijelu Kristovu:

... Djevica Bogorodica ... i presvetoj Kristovoj ljudskoj naravi ... dala je nadopunu (complementum), a nju (nadopunu) je također dala Mističnom Kristovom Tijelu, što je Crkva ... Zbog toga su Nju (Mariju) sveti Oci uspoređivali s vratom koji slijedi neposredno iza glave, to jest, iza Krista ... i (Marija, kao vrat) sjedinjuje (s Kristom, kao glavom) čitavo tijelo, komunicirajući svim udovima hranu, životne snage duha i sve što pritječe iz glave ... (M. M., I, disc. XXII, cap. 122).

Marija, dakle, neprestano vrši ulogu posrednice i Majke Kristova otajstvenog Tijela, Crkve.

Grizogon se potpuno uživio u Božji plan otkupljenja ljudskog roda, plan koji je ostvaren po Kristu, ali također i po Mariji. I htio bi da svako

ljudsko biće shvati veliku Marijinu ulogu u tom Božjem planu, da svako ljudsko srce zaigra od plamene ljubavi prema Majci Božjoj; htio bi da svaki čovjek na svijet, na kozmos, gleda kroz Mariju. I stoga Grizogon pomoću svega što je stvoreno hoće da izrazi Marijinu veličinu i uzvišenost. Njegovo djelo je dakle nužno enciklopedijskog karaktera. Marija je osoba u kojoj se zbilo utjelovljenje Božjeg Sina (Grizogon više inzistira na Marijinoj ulozi Bogomajčinstva nego na ulozi suotkupljenja), a u tom je Utjelovljenju najdublji smisao svemira. Marija je kozmos u kojem su se sastali Bog i čovjek, stvoritelj i stvorenje; kozmos u kojem je planula zajedničkom vatrom Božja i ljudska ljubav. I ta vatra, božansko-ljudsko-marijanska, potpuno je zahvatila Grizogona i nije ga ostavila sve dotle, dok je nije adekvatno izrazio u enciklopediji »Mundus Marianus«.

Grizogonova zanosna ljubav prema Mariji uvjetovala je činjenicu da je to upravo do nemogućnosti golemo djelo napisano s takvom lakoćom, živahnošću i zanimljivošću, da se uza svu latinsku jezičnu koprenu čita i danas gotovo na dušak.

Grizogon nam je svojom erudicijom i žarkom ljubavlju prema Mariji uspio otkriti Njezinu bitnu ulogu u kršćanstvu i u kozmosu. Čitav svemir ima marijanski modalitet. I čovječanstvo i svemir razlog i svrhu svog opstanka nalaze i u Mariji, na koju uvijek gledamo u nerastavljivoj vezi s Kristom, njezinim Sinom.

Grizogon je u naše biće ubrizgao marijanski pogled na svijet.

Pročitati Grizogona znači s najdubljim uvjerenjem na svijet gledati kroz Mariju.

SUMMARIUM
HAUPTINHALT
RÉSUMÉ
SUMMARY

SUMMARIUM

Lovro Grizogon (Laurentius Chrysogonus) mariologus inter Croatas maximus, in Split, Croatiae meridionalis urbe, die 18. aprilis, a 1590, lucem aspexit. Decimum septimum vitae agens annum Societati Jesu nomen dedit. Philosophiae studiis in Olomouc, Moraviae urbe, theologiae vero in Graz, Austriae, operam dedit. Concionatoris, superioris, rectoris, professoris munera obibat. Ardentissimus Deiparae Virginis cultor eiusdem laudes ubique zelo eximio praedicabat necnon sodalitia Mariana ubique instituebat. Primum superiorem collegii inchoandi in Rijeka (Fiume, Croatia), annis 1627—31, agebat. Collegio »Illyrico« (i. e. croatico) in Loreto (Italia) tribus annis (1633—36) praeerat. Maximum activitatis suae partem in urbibus Graz, Wien, praesertim vero in Zagreb, Croatiae metropoli, exercebat. Sui erga Virginem Sanctissimam amoris et devotionis monumentum in tribus ingentis molis voluminibus (paginarum in folio ultra 3000) quae inscribuntur »Mundus Marianus«, posuit. Lovro Grizogon vir in scientiis sui temporis, praesertim in theologia dogmatica eruditissimus erat, latine

linguae optime gnarus, stylo valde eleganti gaudens. In Trieste (Italia) supremum diem 24. martii 1650. obiit.

Unum tantum conscripsit opus, quod tum volumine tum valore suo interno magnum revera dicendum est. »Mundus Marianus«, ut dictum est, tribus constat partibus. Primae parti, quae in Wien a. 1646. prodiit, titulus est: »Mundi Mariani pars prima. Maria Speculum Mundi Archetypi seu Divinitatis.« Secundae parti, quae in Padova impressa est, titulus sonat: »Mundus Marianus, hoc est, Maria Speculum Mundi caelestis.« Tertia demum pars sub titulo: »Mundus Marianus sive Maria Speculum Mundi sublunaris«, in Augsburg, anno 1712, e prelo edita est.

Opus Grizogoni varia momenta in se continet.

1) Imprimis »Mundus Marianus« *prima encyclopedia Mariana* in litteratura universa christiana dicenda est. Omnia quae ad suum usque tempus de Maria scripta sunt, Grizogon collegit summaque luciditate necnon ordine exposuit.

2) Deinde Lovro Grizogon *in eximios theologos-mariologos* numerandus est. Haec tamen non sunt ita intelligenda ac si totum opus in omnibus sui partibus mariologiam systematicam contineret: etenim encyclopediae charachtere insignitur. Mariologia systematica nonnisi in prima parte docetur, in partibus vero secunda et tertia per transennam tantum tangitur. Textus qui mariologiam ex offo tractant solidum theologum produnt.

Indoles naturalis ad speculationem Grizogonum instigabat, qui in mariologia tamen methodum positivam sequebatur: sensum sanae theologiae numquam amisit. Ab initio ipsius operis promittit se »materiam«, ut aiunt, e Patribus et Theologis mutuaturum, de suo tantum »formam« praestiturum esse: timet enim ne in errores incidat. Doctrinam de Maria a Patribus necnon Theologis tum orientalibus tum occidentalibus egregie novit, qua doctrina exhaustive et subtiliter usus est.

Attamen in demonstrandis veritatibus Marianis elementa Grizogono propria et originalia, vim specialem habentia inveniuntur. Quae summo in gradu de eius conceptione mundi Mariana totali (die marianische Weltanschauung) valent.

3) Demum *conceptio Mariana mundi totalis* (die marianische Weltanschauung) idea principalis operis Grizogononi tenenda est, etiamsi terminum istum technicum auctor ipse ne novisset quidem. Secundum Grizogonum Maria mundi creati centrum necnon culmen est. Cosmos universus modalitate quadam Mariana gaudet. Magis adhuc: sensum et finem creaturae Grizogonus in Maria quaerit et invenit, in Maria, sane, in quantum Ipsa indivisibiliter cum Christo nectitur.

Quaenam est ratio tam exceptionalis positionis quam Maria in mundo possidet? Duplex a Grizogono datur: prima ratio in maternitate Divina consistit; secunda in cooperatione quam Maria cum nostra per Christum redemptione habet. Maternitas

Divina affinitatem, consanguinitatem, propinquitatem secum fert. Unde Maria omnes creaturas superat necnon in culmine omnium perfectionum mundi creati invenitur. Ultimam omnibus creaturis manum posuit quoad perfectionem ad quam consequendam interno »dynamismo« ut aiunt praeditae sunt. Quin dona maiora adhuc dedit quam illa ad quae secundum naturalem tendentiam insitam homo aspirate poterat: vitam enim supernaturalem a Filio suo comparatam donavit. Immo vero omnes creaturas — diversis tamen modo, gradu, intensitate — in ordinem hypostaticum posuit ille Christus Jesus qui ipse naturam humanam, quacum hypostatice unitus est et in qua omnia entia repraesentata sunt, a Maria acceperat. Mariae, ergo, mediatione, omnes creaturae in ordinem hypostaticum evectae sunt.

Conceptio mundi totalis patris Grizogoni Mariana est. Quam conceptionem in suo opere summa cum luciditate, claritate, amore expressit.

HAUPTINHALT

Lovro Grizogon (Laurentius Chrysogonus), der grösste kroatische Mariologe, war in Split (Südkroatien) am 18. April 1590 geboren. Als Jüngling von 17 Jahren trat er in die Gesellschaft Jesu ein. Er studierte Philosophie in Olmütz (Mähren), Theologie in Graz (Oesterreich). In seinem Orden betätigte er sich als Prediger, Professor, Superior, Rektor. Er war eifriger Verehrer der allerseligsten Jungfrau Maria. Durch seine Predigten und Gründungen marianischer Kongregationen verbreitete er ihren Ruhm. Er war der erste Superior (1627—31) im neuerbauten Kolleg und Gymnasium zu Rijeka (Fiume, Kroatien), hernach Rektor des illyrischen (kroatischen) Kollegs in Loreto (Italien). Er lebte und arbeitete viel in den Städten Graz, Wien und besonders in Zagreb, Haupstadt Kroatiens. Der schönste Ausdruck der innigen Liebe und Andacht des Grizogon zur Mutter Gottes ist sein »Mundus Marianus« (Marianische Welt), ein Werk herausgegeben in drei grossen Folianten mit mehr als 3.000 Seiten. Grizogon war sehr bewandert in allen Wissenschaften seiner Zeit, zumal in der dogmatischen Theologie. Seine Kenntnis der la-

teinischen Sprache war vollkommen, sein Stil elegant. Er hat nur ein Werk verfasst, aber dieses Werk in drei Folianten, »Mundus Marianus«, ist wirklich gross in seinem Umfang in seinem wissenschaftlichen Wert. Grizogon starb in Triest am 24. März 1650.

»Mundus Marianus« (Marianische Welt) besteht, wie gesagt, aus drei Teilen. Den Inhalt der drei Teile ersehen wir aus ihren Titeln. Titel des ersten Teiles: »Mundi Mariani pars prima. Maria Speculum Mundi Archetypi seu Divinitatis« (Marianische Welt, erster Teil. Maria Spiegel des Urbildes der Welt, d. h. der Gottheit); der erste Teil erschien in Wien 1646. Titel des zweiten Teils: »Mundus Marianus, hoc est Maria Speculum Mundi caelestis« (Marianische Welt, d. h. Maria Spiegel der himmlischen Welt); erschien in Padua 1651. Titel des dritten Teiles: »Mundus Marianus sive Maria Speculum Mundi sublunaris« (Marianische Welt oder Maria Spiegel der Erde); erschien in Augsburg 1712.

1) Die vorzügliche Wichtigkeit des »Mundus Marianus« liegt darin, dass er *die erste marianische Enzyclopädie* darstellt, die in der christlichen Welt auftauchte. Alles was vor Grizogon über Maria geschrieben worden war, hat er in seinem Buche zusammengebracht, dann klar und anschaulich geordnet.

2) Lovro Grizogon war *ein ausgezeichneter Theologe-Mariologe*. Es wäre doch verfehlt, wenn

man auf jeder Seite seines Werkes Mariologie im strengen Sinne des Wortes suchen wollte. Wir haben es ja schon gesagt: »Mundus Marianus« ist gemäss seiner Beschaffenheit eine Enzyklopädie. Echt mariologischen Inhalt findet man nur im ersten Teil des »Mundus Marianus«, gar wenig im zweiten und dritten Teil. Aber aus dem mariologischen Inhalt, den Grizogon in seinem Werke bietet, ergibt sich, dass er ein hervorragender Mariologe war. Entsprechend seiner natürlichen Begabung war Grizogon sehr spekulativ; trotzdem befolgt er in seiner Mariologie positive Methode. Er hat das rechte Verständnis für wahre Theologie. Er verspricht uns am Anfang des Werkes, er werde Gedanken seiner Ausführungen den Kirchenvätern und Theologen entnehmen, selber ihnen nur die geeignete Form geben. Er hatte nämlich Furcht, in einen Irrtum zu verfallen. Doch war ausserordentlich seine Bekanntschaft sowohl mit den Theologen als mit den Kirchenvätern, sei es des Ostens sei es des Westens. Ihre Lehren eignete er sich genau an, behandelte sie erschöpfend und scharfsinnig. Es gibt originelle und ihm eigene Elemente, die wir in seinem Werke finden können, und die sicher einen besonderen Wert haben. Sie betreffen speziell seine marianische Weltanschauung.

3) Endlich soll *die marianische Weltanschauung* als die Hauptidee des Grizogon's Werkes betrachtet werden, obgleich der Ausdruck »Weltan-

schauung« dem Schriftsteller unbekannt war. Nach ihm ist Maria Mitte, ja sogar Gipfel, des ganzen Weltalls. Die Welt trägt die marianische Modalität. Noch mehr! Grizogon sucht und findet in Maria den Sinn und den Zweck der Welt, natürlich insofern Sie mit Christus untrennbar verbunden bleibt.

Warum hat Maria eine solche Ausnahmestellung in der Welt? An erster Stelle auf Grund ihrer Muttergotteswürde. Dann zufolge ihrer Mitwirkung im Erlösungswerk Christi. Als Mutter Gottes ist sie Gott gegenüber *affinis* (verschwägert), consanguinea (blutsverwandt), propinqua (nahestehend). Sie übertrifft alle Geschöpfe. Sie steht am Kulminationspunkt der Vollkommenheit der erschaffenen Welt. Sie gab jedem Geschöpf seine Endvollkommenheit, nach der es strebte. Ja, sie gab dem Menschen mehr als es gemäss seiner Natur erstreben konnte, d. h. sie gab ihm durch ihren Sohn das übernatürliche Leben. Christus, den sie nach seiner menschlichen Natur gebar, hat alle Geschöpfe, ein jedes auf seiner Stufe und Weise, ein jedes in seiner Intensität, in die hypostatische Ordnung gestellt. Wieso? Maria hat dem Sohne Gottes seine menschliche Natur gegeben. Die war in ihm mit seiner göttlichen Natur hypostatisch vereinigt. In seiner menschlichen Natur aber waren alle Wesen vertreten. Also durch die Vermittlung Marias sind alle Geschöpfe in die hypostatische Ordnung erhoben.

Grizogon's Weltanschauung ist marianisch. Und diese Anschauung hat er in seinem Werke mit grosser Klarheit, Anschaulichkeit und Liebe ausgedrückt.

RÉSUMÉ

Lovro Grizogon (Laurentius Chrysogonus), le plus grand mariologue croate, naquit à Split (Croatie du Sud) le 18 Avril 1590. Agé de 17, il entra la Compagnie de Jésus. Après avoir étudié la philosophie à Olomouc (Moravie) et la théologie à Graz (Autriche), il a travaillé comme prêcheur, supérieur, recteur et professeur. Très dévoué à la St Vierge Marie, il a propagé sa gloire dans ses sermons et en organisant les congrégations mariales. Il fut nommé le premier recteur du nouveau-bâti collège à Rijeka (Fiume, Croatie) 1627-31, puis recteur du Collége Illyrien (Croate) à Loreto (Italie), 1633-36. Il a séjourné et travaillé à Graz, à Vienne, le plus longuement à Zagreb (capitale de la Croatie). Le plus ardent témoignage de sa dévotion envers la Sainte Vierge reste sans doute son énorme ouvrage en trois volumes (plus que 3000 pages in folio) »Mundus Marianus«. Versé dans d'autres sciences, il était avant tout un théologien consommé. Latiniste parfait, il écrivait avec un style élégant. Il n'a écrit qu'un ouvrage, mais celui-ci gigantesque par son volume et excellent par sa valeur. Grizogon est mort à Trieste le 24 Mars 1650.

»Mundus Marianus« (L'univers marial) porte les titres qui indiquent assez clairement le contenu. Premier volume: »Mundi Mariani pars prima. Maria Speculum Mundi Archetypi seu Divinitatis« (L'univers marial, partie première. Marie, miroir du monde archétype ou divin); ce premier volume fut publié à Vienne en 1646. Le deuxième volume porte le titre: »Mundus Marianus, hoc est, Maria Speculum Mundi caelestis« (L'univers marial. Marie, miroir du monde céleste); fut publié à Padoue en 1651. Le troisième volume porte le titre: »Mundus Marianus sive Maria Speculum Mundi sublunaris« (L'univers marial ou Marie miroir du monde terrestre); fut publié à Augsbourg en 1712.

1) L'importance du livre »Mundus Marianus« consiste en ceci qu' il est *la première encyclopédie* mariale dans la littérature chrétienne. Grizogon contemple la réalité créée entière sous l' aspect marial. Il a rassemblé toutes les connaissances possibles, sacrées et profanes, pour glorifier Marie d'une façon lucide et claire.

2) Lovro Grizogon était *théologien-mariologue de classe;* néanmoins serait-il faux de chercher la mariologie au sens strict du mot sur chaque page, du fait que son livre représente une encyclopédie. La mariologie au sens strict se trouve exclusivement dans le premier volume du »Mundus Marianus«; il y a peu de mariologie dans le deuxième et le troisième volumes. Mais aussi dans la disposition et le commentaire du matériau encyclopédique,

Grizogon s' est montré bon mariologue. Il est de nature un penseur spéculatif; magré cela, sa méthode est positive — il est un théologien authentique. Déjà au commencement de l'ouvrage, il promet d' exposer la doctrine des pères et des théologiens, il n'ajoutera que la forme par peur de ne pas tomber dans l'erreur. Il connaissait à merveille tout ce qu'enseignaient les pères et les théologiens tant de l' Orient que de l' Occident. Il utilisa leur doctrine exhaustivement et très sagacement. Tout en étant modeste, il nous livre quand même d'éléments à lui et originaux qui ajoutent de valeur à son livre. C'est surtout sa vue du monde mariale (Weltanschauung).

3) La vue du monde (Weltanschauung) mariale est l' idée dominante de l' ouvrage de Grizogon bien qu'il n'ait pas formellement connu le terme. Pour lui, Marie est centre et sommet de l' univers créé. L'univers entier possède sa modalité mariale. Bien plus! Grizogon cherche et trouve le sens et le but du monde en Marie; en elle en tant qu'elle est indissolublement liée avec Jésus--Christ.

Pourquoi Marie a-t-elle une position aussi exceptionelle dans le monde? En tout premier lieu par sa dignité de la Mère de Dieu; puis à cause de sa collaboration dans l' oeuvre de notre rédemption effectuée par Jésus-Christ. Par sa maternité divine, Marie est apparentée (affinis), de même race (consaguinea), tout proche (propinqua)

à Dieu. Elle surpasse toutes les créatures, posée au sommet de la perfection du monde créé.

Elle a réalisé en elle-même et procure à chaque être sa perfection dernière qu'il désire selon sa nature. Elle donne au monde encore plus qu'il n'exige pour chacun sa nature, cela veut dire, son Fils qu'elle a engendré dans sa nature humaine, donne au monde la vie surnaturalle. Jésus-Christ élève chaque créature, selon son degré et mode, dans l' intensité diverse, dans l' odre hypostatique. Et quel est le rôle de Marie? Elle a donné a son Fils la nature humaine, nature hypostatiquement liée à Lui, dans cette nature humaine tous les êtres ont été représentés.

La vue du monde de Grizogon est tout à fait mariale. Dans son ouvrage, il l' a exprimée avec lucidité remarquable, avec clarté et amour.

SUMMARY

Lovro Grizogon (Laurentius Ghrysogonus), the greatest Croatian mariologue, was born in Split (Sout Croatia) 18 April 1590. In his seventeenth he entered the Society of Jesus, made his philosophy in Olomouc (Moravia, Chekoslovakia), his theology in Graz (Austria), performed duties of preacher, of superior, of rector and of professor. Devoted to the Blessed Virgin Mary he promoted her glory preaching and organizing Marian Congregations. He became the first superior of the new-built college in Rijeka (Fiume, Croatia), 1627-31, afterwards he was rector of the Illyrian (Croatian) College in Loreto (Italia), 1633-36. For a long time he lived in Graz, Vienna, mostly in Zagreb (Croatian Capital). The most important expression of his devotion towards the Blessed Virgin Mary has been his book »Mundus Marianus« (The Marian Universe) in three volumes (more than 3.000 folio pages). Lovro Grizogon was a largely informed scholar, especially an outstanding theologian; he spoke perfectly Latin and wrote it with an elegant style. He wrote but this book in three vo-

lumes, a work great in size and by inner value. Grizogon died in Trieste 24 March 1650.

»Mundus Marianus« (The Marian Universe) shows clear titles for each of three parts. The first volume: »Mundi Mariani pars prima. Maria Speculum Mundi Archetypi seu Divinitatis« (The Marian Universe. I Part. Mary Mirror of the World as Archetype, i. e. God's Image); printed in Vienna 1646. The second volume: »Mundus Marianus, hoc est, Maria Speculum Mundi Caelestis« (The Marian Universe, i. e. Maria Mirror of the Heavenly World); printed in Padua 1651. The third volume: »Mundus Marianus sive Maria Speculum Mundi Sublunaris« (The Marian Universe or Mary Mirror of the Terrestrial World); printed in Augsburg 1712.

1) First at all the importance of the »Mundus Marianus« consists in being *t hefirst Marian Encyclopaedia* in the Christian Literature. Grizogon is considering the whole created reality under the light of Mary; after having collected all knoweledge, sacred an profan, he was able to get at, all he arranged intelligently and clearly.

2) Lovro Grizogon is *an outstanding theologian-mariologue.* We would, none the less, be mistaken looking forward in every page at a theological treatise in the strictest meaning, because, as we told, »Mundus Marianus« is an Encyclopaedia. The strict Mariology is to be met with exclusively in the first volume; very little is to be found

in the second and the third volumes. Even in exposing encyclopaedical material Grizogon manifests his theological excellence. Regarding his capacities Grizogon was a speculative thinker, nevertheless he followed in his mariology after a positive method, like a very authentic theologian. Beginning he promised he would take his material from holy Fathers and theologians, his would be only the form, being afraid of possible errors. He knows, in an extraordinary manner all that holy Fathers and theologians, both Oriental and Occidental, taught about Mary. His syntheses are exhaustive but selective. In spite of his modesty, we find his own original elements adding value to his work. Especially his marial conception of the universe (Weltanschauung).

3) *The Marial Conception of the universe* (Weltanschauung) is the leading idea of Grizogon's book, however he did not formally know the term itself »Weltanschauung«. Mary is for him center and summit of the created world; the whole world carries a marial modality. Even more, Grizogon seeks and finds the sense and the scope of the created world in Mary. Anyway in Mary inasmuch she is connected inseparably with Jesus Christ.

Why does Mary occupy such an exceptional position in the world? First at all due to her dignity of God's Mother; then due to her collaboration in the work of Christ's redemption. Because of her divine maternity, she is God's relative (affinis), kinswoman (consanguinea), nearest to God (propinqua). She overtops all creatures. She is on the top of perfection in the created universe. She realized and is mediatizing the last perfection which every creature naturally aimed at. She is mediatizing even more than the natural desire was able to long for, namely her Son Jesus Christ has given the supernatural life to Humanity. Jesus, whom she bore according to his human nature, is introducing all creatures, each in his degree, mode and intensity, into the hypotastic order. How did she do it? She gave her son human nature which is hypostatically connected with Divine Verb, and this human nature has represented all creatures.

Grizogon's conception of the world is entirely marian. He discussed this theology in his work very intelligently and expressed it with enthusiasm.

Želite li upoznati posljednje i najdublje razloge neshvatljivo velike Marijine uzvišenosti? Želite li usvojiti marijanski nazor na svijet? Onda pročitajte drugi dio ove studije! Otkrit ćete da čitav kozmos ima marijanski modalitet; da smisao i svrhu čovječanstva i svemira nalazimo u Mariji, koju, razumljivo, uvijek promatramo u nerastavljivoj vezi s Kristom; zadivit će vas činjenica da Marijin lik zadire duboko u ontičko-metafizičko poimanje svijeta; reći ćete sa žarkim uvjerenjem i s ustreptalom ljubavlju: Na svijet gledam kroz Mariju!